

Črez polje gre.

Med drevjem — si čul plahutanje,
šum splašenih kril skozi gaj?
Vse najine ure nekdanje,
noči čarobnih sanje,
vse hrani še ljubi kraj.

Poglej: tam dalja sinja,
kot da se pne v nebó —
se tvoja misel spominja,
kak dan se v škrlat zagrinja,
in rož, ki o kresu cveto?

V življenja najvišji slasti
dva cveta: radost, bolest
iz ene mladike — strásti
obenem sva videla rasti
in bila sva srečna do zvezd.

V očeh sem tvojih iskala,
spoznala ves pogum,
zato se nisem bala,
ko vsa sem trepetala
kot zdaj — o čuješ ta šum?

Šla je črez polje zase
in mislila tako,
še enkrat žila čase
in pila znane glase,
kot on bi hodil z njo . . .

Oton Zupančič.

Življenja darovi.

Nemir ta večni duše hrepeneče,
nestalni vali sreče in nesreče,
lijoči v čas, iz časa spet tekoči,
vse dni življenja v vek se menjajoči . . .

Dovolj, srce, si pilo sladke sreče,
dovolj zavžilo boli si moreče;
a radost, glej, odplavlja čas begoči,
trpljenja dolge dni in mračne noči.

Da večna žalost si, življenje, laž!
Da večna radost, o beseda prazna!
Vse, kar imaš samó, človeštvu daš.

Različnim mera tvoja res je razna;
kako deliš, to pač račun je tvoj,
a eno daješ vsem — v grobéh pokoj . . .

Ksaver Meško.

Sonet.

Kdaj ti je vedro čelo zatemnelo?
Zakaj, zakaj je moker svit oči?
Zakaj usmeva več na ustnih ni,
zakaj ne poješ kot nekdanj veselo?

Pa mar že res oddaleč je zavelo
po gnusnih kletvah severne noči
in duh peklá ti z žalostne čerí
je pljunil solz, cvetlica, v čašo belo?

O, saj še vedno se smehljaš, smehljaš,
blesti se čelo in oko raduje,
smehlja se cvet: še vedno ga imaš.

Kdor pesmi pa in smeha več ne čuje,
sem jaz . . . Zato nič več me ne poznaš . . .
Bojiš se mojih misli? Prav ravnaš!

Vladimir Levstik.

Izza kongresa.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Dvanajsto poglavje.

avno ko je odbilo šest v šenklavškem zvoniku, sta se sešli pred škofijsko cerkvijo Magdalena Komarka in Topolščakova Marička.

„Jezus, ti ne veš, kako sem težko prišla!“ je zaihtela Marička. „Fantek nam je zbolel in prav malo časa se smem zamuditi.“

„Janezek je zbolel!“ se je začudila Majda. „Kaj pa mu je vendar? Tako pripraven fantek kot je!“

„V šoli so ga stegli!“

„V šoli! Grdobe! Kako ima prav gospod Peterček, moj korar! Vedno govori: Otroke v šolo pošiljati, je neumnost. Tudi jaz pravim tako!“

„Po glavi ga je udaril in sedaj mu jo močimo z mrzlo vodo!“

„Pa kar po glavi! Bo že Bog kaznoval to zverino! Tako pripravnega fantka! Sedaj pa pojdiva, se že mudi!“

„Veš, samo pičlo uro imam časa! Vzeti me pa mora, da veš! Tudi mi povej, kdo je! V greh se ne podam, Magdalena, ker nočem izgubiti večnega zveličanja.“

„Večno zveličanje! Trajna! Kdo o tem govori! Da veš, neki ruski grof je. Denarja ima kot gnoja! Bil je že oženjen, pa mu je ženo in otroke vzela vročinska bolezen, da je od žalosti kar umiral. Sedaj se je v te zagledal, in jaz pravim, da je to posebna božja milost, Marička! Pojdi, greva v škofijo!“

„V škofijo!“

„Kam pak, če ne v škofijo! V škofijo, kjer prebiva naš škof Avguštin, ki bo sodnji dan tako gotovo sedel na Kristusovi desnici, kakor gotovo upam jaz v nebesa priti! V škofiji, Marička, se greh ne dela! Povsod drugod, samo v škofiji ne!“

Ko je Komarjeva na ta diplomatski način Marički razpršila strah pred grehom, jo je vlekla okrog cerkve k stranskim vratcem škofijskega dvorca. Ker je bilo tema, so bile tedaj že zaprta. Magdalena je pogumno potrkala in res so se takoj odprla. Ko sta vstopili, so

se za njima takoj zopet zaprla. Vsled teme Marička niti videla ni, s kom je njena spremljevalka govorila. Čula je skrivnostno šepetanje. Nato jo je Magdalena pograbila za roko ter jo tirala po tesnem rovu, ki veže stranska vrata z dvoriščem. Tudi spodaj na dvorišču je bilo mračno, dasi so bili hodniki v prvem in drugem nadstropju prav močno razsvetljeni. Na teh hodnikih je vrvelo obilo življenja in vse je pričalo o tem, da se je nastanil v ljubljanskem škofijskem dvorcu eden najmogočnejših suverenov tedanje Evrope. Kamor si pogledal, povsod je mrgolelo od dvorskih služabnikov, ki so dremali po hodnikih naokrog, utrujeni od dolgočasne, enolične službe. Ves dan niso imeli drugega opraviti nego zreti podse na globoko dvorišče, ali pa sloneti ob steni ter le na to paziti, da niso zamudili trenutka, ko se je bilo treba dejati v pozituro, ako je kak dostojanstvenik po mehkih preprogah prikorakal mimo. Dvorec, v katerem je grof Kovnic prešteval nekdanj polne svoje vreče, v katerem je grof Leslic ljubil rdečelične svoje ljubice, v katerem je Karel grof Herberstein koval svoje fine, rimskemu papeštvu tako sovražne misli, v katerem je baron de Brigido — ta eksotična rastlina — gospodoval z laško svojo lahkoživostjo, — je tedaj tičal pod bleskom ruskega imperatorja. Obdajal ga je milje tujih šeg, tuje vere, tujega, v jedru še vedno barbarskega plemstva. Če bi mogle stene govoriti in pripovedovati o tem, kar se je v dvorcu ljubljanskega škofa godilo za časa ljubljanskega kongresa, bi pokojni kardinal Jakob ne bil mogel nikdar zaspati pod njegovo streho!

Ko sta bili stopili na dvorišče, sta opazili ženski, da ju vodi nekak dvorni orožnik, ki je molče korakal pred njima. V kotu, kjer vodijo ozke, zavite stopnice navzgor, ju je prevzel drugi orožnik ter ju odpeljal po stopnicah. Bil je izpitan in trebušen dvornik; pri vsakem koraku je zastokal, kakor da bi hodil po bodečem trnju. V prvem nadstropju sta morali čakati, spremljevalec pa je izginil v notranje sobe, da je priglasil njun dohod. Marička si skoraj pogledati ni upala v svetlobo, ki se je blesketela po hodniku. Sramovala se je, meneč, da jo gleda vsako oko. Navzočni pa je niti opazili niso, vsaj delali so se tako. V bližini, ob hodnikovi balustradi, sta slonela mlada, rdečelična oficirja. Vse se je svetilo na njiju.

„Maksim Porfirovič!“ je izpregovoril prvi, ko si je bil dekle od strani ogledal, „Maksim Porfirovič, ta Mansurov je vendar preklican lisjak!“

Drugi je odgovoril: „Kaj hočeš, Ivan Arkadjevič, njega imperatorsko veličanstvo ima ravno te dni svoje vladarske muhe!“

„Pravijo, da ga je Metternich popolnoma zmedel.“

Ivan Arkadjevič je šepnil: „Čisto ga je zmedel! Na duši in na telesu! Ta nemški knez velja pri njem vse. Naš Nesselrode je sama senca!“

Maksim Porfirovič pa je dostavil: „Ta Metternich mu neprestano poje svojo pesem, da sede kralji in cesarji na vulkanih in da sfrče zdajnzda v zrak, če ne napno vseh svojih moči! Da, da, Ivan Arkadjevič, naša Rusija je sedaj avstrijska satrapija!“

„In naš car se je postaral na duši, kakor da je živel že osemdeset let na zemlji!“

„Kar se je uprl petrograjski polk, je izgubilo njega veličanstvo zadnjo svojo sapo! Da se nas Bog usmili!“

„Torej se mu godi kot kralju Davidu, ko je bil star devetdeset let ter so mu dali mlado Morbičanko, da ga je grela v postelji!“

„In našemu carju, Ivan Arkadjevič, ponujajo tudi mlado deklico, da bi mu ogrela staro, posušeno in žalostno dušo!“

„Tako je, Maksim Porfirovič! In nihče drugi nego prekanjeni Mansurov ni izkuhal tega zdravila!“

„Tako je, Ivan Arkadjevič!“

Precej časa je poteklo, predno se je debeli dvornik zopet prikazal. Komarki je stisnil nekaj v roko ter ji potem mignil proti stopnicam. Kar ji je v roko stisnil, se je čutilo stari devici dosti obširno, tako da se ji je razlila zadovoljnost po vsem obličju. Ostala bi bila še rada, ker je bila radovedna kot sraka. Ali orožnik je zopet migal proti stopnicam in morala je rada ali nerada odriniti.

„Marička, ne pozabi name!“ je zaklicala, predno je izginila na ovinku stopnic.

Marička pa je s strahom in trepetom odšla za stražnikom, ki je stokal pred njo. Vstopila sta v malo sobico, ki je bila prazna. Nato je zopet odprl vrata ter jo potisnil v drugo sobo, ne da bi sam vstopil za njo. Tudi je vrata zopet zaprl. Nekaka motna, modra svetloba je bila razlita po tem prostoru, tako da dekcle v prvem hipu ničesar ni moglo razločiti. Ko so se ji oči privadile modrega somraka — svetilnica je bila skrita za nekakim modrim, pajčolanastim pregrinjalom — je opazila Marička, da je sama in da ni nikogar v precej obširnem prostoru. Prvo, kar ji je sililo v pogled, je bila velika podoba na steni. Kazala je čisto Suzano, ko je kopala belo svoje telo in ko sta jo, kakor pripoveduje sveto pismo, opazovala nečista dva starca. Tako se ji je svetila kakor bela roža sredi zelenja, obraza obeh starcev pa sta bila grda in ostudna.

„Kaj bo?“ je vzdihnila Marička. „Kako grdo podobo imajo na steni! Kdo more kaj takega gledati!“

Komur niso neznani časi, v katerih je Anton Alojzij, mož blagege duha in izbranega okusa, vladal v škofijskem dvorcu ljubljanskem, se spominja še gotovo ravnokar omenjene Suzane. Kdor je bil blagega duha in izbranega okusa, se ni spotikal nad nebeško nagoto, katera se je kopala v zeleni vodi. Stari korarji, ki so s svojim duhom bili sorodni svetopisemskima dvema starcema, so pač sramežljivo povešali svoje poglede, če so tuintam prišli v sobo, kjer so na steni viseli Suzana in starca-nečistnika. „Kako more milostljivi škof kaj takega vsak dan gledati!“ Tako so godrnjali ter menili, da so boljši od svojega škofa. Pri tem pa nikdar niso pozabili, da bi ne bili — takisto skrivoma od spodaj navzgor — svojih oči na hitro pašo pognali na belo telo nage Suzane! Korarsko to godrnjanje ni dosegalo Antona Alojzija; pod njegovim naslednikom, slabotnim Jernejem, pa je bila bela Suzana pregnana iz škofijskega dvorca. Odkazali so ji samotno steno na samotnih Goričanah. Poznejši škofje, ki so katoliško vero reševali na Kranjskem, so jo pregnali še celo pod streho goričanskega gradiča, kjer še sedaj plesni, če je niso morda prodali kakemu židu. Uboga Suzana! X

Marička je čutila, da ji je vročina prešinjala celo telo. Mehanično si je slekla jopič in z glave si je snela ruto. Bila je kakor v kletki svinca, ki si želi nazaj v svobodo, kjer je poprej frfotala. V svoji stiski je pričela moliti in s pogledi je begala po stenah naokrog, da bi ji ne bilo treba gledati nespodobne nage ženske. Končno je sedla na mehek stol, katerih je bilo vse polno po sobi. V svojo tolažbo je ugledala na strani majhno podobo Matere božje, katero je obdajal venec debelih, zlatih žarkov. Ohladila se ji je duša, ker je pred Božjo porodnico brlela kakor iskra majhna lučka. Takrat so se nekje v steni odprle durce, katerih deklet dosedaj niti opazilo ni bilo.

Vstopil je mož v beli uniformi, ki se mu je tesno prijemala telesa. Po dekletovem mnenju je bil vsaj general. Bil je vitek kakor smreka na gori in napake ni bilo opaziti na njegovi podobi. Naslonil se je na zid pri vratih ter si pri tem z belo roko podprl obličje. Melanholično oko njegovo je dolgo objemalo deklico, v kateri je pod temi pogledi vse kipelo. Na misel ji je prišlo, da je pri Frančiškanih na oltarju angel, ki ima ravno tak obraz. A mogoče, da je bil obraz tega moža še krasnejši. Ko jo je nekaj časa gledal, je stopil v sobo ter zaprl tapetna vratca za sabo.

vprašaje piše 14/12 1923 g. v. Vrhovna: če kaj reče. Univerzitetni prof. Dr. Fr. Priatelj mu je ob obisku namreč pravil: da igrača podatke za komentar Dr. Tavčarjevega romana "Izza kongresa". Odgovoril sem mu, da tako za glavnostega človeka v knjigi. X O tem

„V imenu Boga in sina spasilca!“ je izpregovoril in mehki ta glas je segal dekletu do srca.

Ker ni vedela drugega izpregovoriti, je dejala slovensko: „Na vekomaj, amen!“

Obrnil se je proti Mariji na steni, se globoko priklanjal ter delal čudne, široke križe čez obraz in prsi. Suzane niti pogledal ni. To je Maričko docela prepričalo, da ima pred sabo pobožnega in Bogu dopadljivega človeka. Nekaj trenutkov je nato hodil po sobi gori in doli. Šepetal je sam pri sebi in Marički se je zdelo, da je čula besede:

„Ponižaj se, da boš povikšan!“

Obstal je pred njo ter vprašal nemško:

„Kako ti je ime, deklica?“

„Marija,“ je šepnila, „Marija, gospod general!“

Zamislil se je, a pri tem je njegovo oko zopet počivalo na njenem razžarjenem obrazu. Počasi je izpregovoril:

„Marija! Dobro ime, lepo ime je to! Ime matere našega spasilca!“

Kazal je na melanholičnem obrazu poteze, kakor da ji je povedal Bog zna kako važno, dozda ji še neznano novico. Potisnil je blazinasti stol v njeno bližino in sedel je tik nje. Ko je nekaj časa zrl proti stropu, kjer sta bili upodobljeni mitra in škofova palica, je posegel po njeni roki. Čutila je, kako so se je oklenili njegovi prsti, prav kakor bi se vila okrog njene roke mehka mačja tačica, kadar noče pokazati ostrih svojih krempeljčkov! Imela je zavest, da ji ni večje sreče, nego sedeti na strani tega moža, ki se ji je zdel kakor višje bitje. Zanesljivo ni bil hudoben človek, in če ji ta pove, da jo vzame — vzel jo bode gotovo! Imeti takega moža: pri tej misli se je v glavici zbeganega dekliča vse zmedlo.

Ni ji izpustil roke; pri tem je videla, da se mu je po prstih vse svetilo od dragih kamenov. Prav je imela Komarjeva, ta grof je gotovo imel denarja na ostajanje! Skoraj zblaznel je, ko so mu umrli žena in otroci! Da je imel dobro srce, je moral vsakdo opaziti: saj mu je dobrotla silila iz vsake črtice na bledem obrazu.

Zopet je izpregovoril: „Marija, povej mi, se li tudi ti tako silno dolgočasiš na zemlji?“

Pri tem je dvakrat ali trikrat prav globoko vzdihnil, da se je deklici od samega usmiljenja topila deviška duša. —

(Dalje prihodnjič.)

Jos. Stritar.

Analiza njegovega življenja in delovanja.

Spisal dr. Jos. Tominšek.

(Dalje.)

III. Stritar kot dovršen pesnik in pisatelj.

1.

ako smo na pozorišču prvih Stritarjevih del in z njih vidika mogli premotriti po notranji zvezi in psihiškem razvoju vsa njegova dela. Potrebno je, da se postavimo na ono prvo stališče, ko se Stritar javlja v našem slovstvu, in odtod merimo njegovo delovanje; sicer bi v njegovem nastopanju, zasledujoč ga le na podlagi njegovih zbranih spisov, videli enake pojave tu in zopet tam in zdelo bi se nam ponavljanje samega sebe, kar je učinek notranjega razvoja. Pazno motreč temeljne ideje v Stritarjevih spisih od tiste dobe, odkar so se zaiskrile, smo uvrstili tudi spise same na njih mestu in šele na tej podlagi je mogoča njih podrobna presoja. Ker to ni naša naloga,¹⁾ nam preostaja le še, da zunanje pregledamo nadaljnje Stritarjevo življenje in delovanje (od leta 1868. dalje). A tudi v tem oziru imamo že najpotrebnejše delo dovršeno²⁾ in se ta razvoj sploh da netežko zasledovati na podlagi Dunajskega in Ljubljanskega Zvona; tam daje Stritar vedno točen račun o svojih namenih in uspehih.

V prijateljskem krogu dunajskem se je torej izkristalizovala Stritarjeva posebnost, tam je nastopal kot molče priznana avtoriteta. Prijatelji so videli, koliko ima Stritar zlasti pesmi v zalogi, in so mu prigovarjali, naj jih pošlje v domače liste. A on je imel to posebnost, da se je sploh težko odločal za objavo. Kakor nam pozneje pravi sam (V. 319), tožeč, da je mladina postala vsa drugačna, neidealna, si svojih pesmi ni bil upal poslati Janežiču, dočim so jih njegovi sošolci in vrstniki že v latinskih šolah hrabro pošiljali v

¹⁾ Stritarjeva dela do leta 1887. so kolikor toliko presojena v Celestinovi razpravi „Jos. Stritar“ v „Slovanu“ 1887.

²⁾ Prim. moj spis v lanskem „Lj. Zvonu“: „Četrto stoletje . . . na braniku“.

Celovec „očetu Janežiču“; „tak svet strah sem imel pred Janežičem in pred sveto poezijo“.

2. Po letu 1868. pa je bilo marsikaj drugače: „Mladika“ je vzbrstela in je proslavila Stritarjevo ime, „Glasnikov“ zadnji letnik (1868) je bil po duhu že ves Stritarjev; tako se je dal Stritar pregovoriti, da je izdal prihodnje leto (1869.) nekaj svojih poezij. To je tista mala, fina knjižica, obsegajoča 155 strani: **„Pesmi, zložil Boris Miran“**,¹⁾ ki je bila po preteku okroglih dvajsetih let prva prav vredna, da stoji poleg druge male knjižice, poleg Prešernovih „Poezij“; Levstikove (1854) so kazale še preveč mladostno nerazvitost. Dolgo smo potem morali čakati, in čakali smo leto 1882., preden je naše slovstvo spet rodilo knjižico (Gregorčičevo!), vredno te družbe. — Te Boris Miranove pesmi iz leta 1869. so segle v živo in so potegnile ves mladi svet na mah za seboj. Po pravici! Prebogata je vsebina sedmerih zvezkov Stritarjevih Zbranih spisov in lepe so one tri mladini posvečene knjige, a cvet njegovih del so le te Boris Miranove „Pesmi“. V onih obširnih spisih si iščemo Stritarja, v teh pesmih ga imamo. Tako srčkano in srečno, tako preprosto, preprosto človeško je pel le Prešeren, v tistih svojih pesmih, kjer ga ni premagala tuga. Veselje do življenja, oduševljeno uživanje slasti, ki jih nudi svet, je položil Stritar že v svoj moto: „Lehké nogé, lehkó srcé . . .“; a to uživanje je tako ljubko in obdano z vonjem poezije, da bi moralo zadovoljiti tudi vsakega moralista; to tem bolj, ker so se trenutki tega uživanja — kako resnično! — menjavali s tiho otožnostjo in s svetožaljem; saj se glasi geslo k III. delu z očitno naslombo na Prešerna: „Srce mi vtrujeno miruje, ne vabi ga v življenje hrup; po sreči mi ne izdihuje, neznan mu strah, neznan je up“. A to ni trajalo celo dobo življenja kakor pri Prešernu; že IV. oddelek se začne: „Nova ljubezen, življenje novó, nove mi pesmi iz prsi vró.“

Da, o ljubezni se poje mnogo v teh pesmih²⁾, in to je nakopalo pesniku dokaj nasprotstva, najhujše šele čez petnajst let (Doktor Junij, „Dvanajst večerov“), a izčrpala ga ljubezen ni . . . Kdor ne mara ne ljubezni, ne svetožalja, ne satir — „Koprive“ jih imenuje pesnik — temu bosta prijali vsaj ti dve pesmi izmed „Popotnih“: prva, posvečena Bledu (str. 94.): „Bog sprimi, svetlo te jezero! . . .“ in pozdrav Ljubljani (str. 90.): „Pozdravi Bog te, belo mesto, nad

¹⁾ Leta 1877. je oskrbel in izdal po njih knjižico: „Boris Mirans Gedichte. Auswahl aus dem Slovenischen“.

²⁾ V tem ozira mu piše hvalo dr. Tavčar v „Slov. Narodu“ 1875, št. 283.

tabo sivi, stari grad! Iz daljne sem dežele zvesto prišel te pozno obiskat“.

Veliki uspeh, ki so ga dosegle te pesmi — večjega kakor katerakoli slovenska pesniška zbirka pred njimi (gl. V. 197.) — je Stritarja skoraj prisilil, da je stopil izza zatišja. Le en mož, do čigar sodbe bi bilo Stritarju največ, ni kazal prav nikakega navdušenja za te pesmi; bil je Levstik. Stritar nam sam pripoveduje (Lj. Zvon 1889, Zbr. sp. VII. 168), da je, sestavši se tedaj z Levstikom v domovini, na izprehodu mu pokazal svoje pesmi, češ, „ná, poglej, kaj je to, če so pesmi, kali?“ A Levstik ni kazal niti veselja niti zanimanja, vsiliti mu je moral Stritar knjižico, naj jo nese domov in pridene svoje opazke; pa šele čez leto dni je dobil knjigo, skoraj po sili, nazaj, prav takšno, kakršno je bil Levstiku izročil. Levstik je bil pač tedaj — živel je kakor kamen ob cesti — jezen na ves svet.

3. Toda zdaj, ko je Stritar žel take uspehe, je iznova poiskal svojega ožjega rojaka. Stritarja so prijatelji, kakor mu je že Janežič svetoval, pregovorili, da se je odločil izdajati moderen, umetniško zasnovan, ne le za prakso preračunjen list; krstil ga je „Zvon“ (1870) po ruskem listu „Kolokolu“ (= zvon), ki ga je, boreč se za prosveto in svobodo, pričel l. 1857. izdajati v Londonu ruski izgnanec Hercen.¹⁾ — Stritar, ki se je s pravo ljubeznijo oklepал Levstika, je prevzel list le zato, ker ga je hotel prepustiti — prijatelju in ga tako rešiti materialnega in moralnega pogina. Spravil je res Levstika na Dunaj in mu je rekel (Zbr. sp. VII. 171): „Zvon ni zame, on je zate ustanovljen!“ Levstik pa ni hotel in ni; ves dopoldan mu je Stritar med šetnjo po Lichtensteinovem parku prigovarjal, naj prevzame list, tako da so ljudje že postajali pozorni, gledajoč ju; a vse zaman. Levstik je hotel na vsak način le šaljiv list izdajati; iskal je prilike, da bi izbruhal svoj gnev, in Stritar je moral odjenjati, „Pavlihi“ pa je izbral on ime. —

Vendar je skrbel za svojega prijatelja; Stritar, ki je bil takrat še privaten učitelj, je odstopil Levstiku službo kontrolnega urednika pri državnem zakoniku, in Levec pravi v Levstikovem životopisu (Levst. Zbr. sp. V. 325): „Ne trdim preveč, ako rečem, da je Stritar s tem blagim činom svojemu nesrečnemu prijatelju rešil življenje, katero je viselo ob tanki niti.“ — S tem je bil Levstik res rešen; zakaj posledica te službe je bilo potem (1872) Levstikovo imenovanje za skriptorja licejske knjižnice v Ljubljani. — Ob slovesu z

¹⁾ Podrobnosti o ustanovitvi „Zvona“ so navedene v mojem spisu v lanskem „Zvonu“, stran 345. idd., o „Kolokolu“ istotam, stran 348.

Dunaja je Levstika malo premagala miloba; izvile so se mu besede: „Veš, prijatelj, toliko si storil zame, da tega ne bom nikoli pozabil; vse ti bom povrnil.“ Nista se več videla Stritar in Levstik; Stritar mu je še često pisal, a ni dobil odgovora. Zato je umolknil tudi on (VII. 174); ko pa se je nadejal najmanj, pride od Levstika pismo in ž njim — 300 gld. in pismo je bilo tako, da so se Stritarju zasolzile oči; Boga hvali Levstik, da mu je dal čakati ta trenotek... zdaj zopet lahko govori s Stritarjem . . . In črez leto dni je prišlo še — 200 gld. — Nobena poteza pač ni bolj značilna za malenkostno velikega in veliko malenkostnega, bednega Levstika kakor ta!

Stritar je tudi zdaj računal na ožjo zvezo s prijateljem, dasi Levstik Stritarjevih poezij tedaj očitno ni maral (VII. 177); ko si je gradil svojo hišico, ni pozabil njega. Gori pod streho se je zidala prijazna sobica, nekako taka kakor Levstikova v Retjah. Namenjena je bila Levstiku in Stritar mu je pisal: „Pusti vse ter pridi in živi z menoj. V življenja svojega večerni zarji hočeva se izprehajati družno, pogovarjati se prijazno. Pod eno streho končajva svoje dni.“ — Ni dobil povoljnega odgovora, vendar je čakal in čakal; a leta 1887. je Levstik umrl osamljen; bil je edina nesrečna ljubezen Stritarjeva!

Z letom 1870. je stopil Stritar na vodilno mesto v slovstvu in je začel novo dobo, končana je bila doba patrijarhalstva in filistrstva in slovensko slovstvo je stopilo iz službe, namenjene le domačim potrebam, v krog evropskih literatur. Zadel je „Zvon“, kakor se naglaša na 1. strani, „organ, kateri ne gleda na desno, ne na levo, na stranke in osebe, držeč se le večnih zakonov resnice in lepote, ima za vodilo le pravo omiko narodovo.“ — Iskreno navdušenje in pravi idealizem je ustanovil list in pravi idealisti so bili njegovi prvi podporniki, poleg Stritarja: „Celestin, Erjavec, Jurčič, Levec, Ogrinec, Valjavec,“ ki so navedeni v „Vabilu“. S kako požrtvovalnostjo so dunajski mladi gospodje zastavili vse svoje sile, to je znano; taki časi se, mislim, ne povrnejo nikdar več, ker tiste mladine in tako srečne skupine odličnih talentov pač ne bo več. Središče vsem je bil Stritar; on se je namenil, kakor obljublja v „Vabilu“, podati mladini zdrave, krepke duševne hrane, a tudi središče, kjer se zbirajo in spoznavajo, zbujajo in vadijo mlade moči.“ In pridobil jih je! Kmalu je stal ob njem (l. 1876.) Emil Leon (dr. Tavčar) in odkril se je neprecenljiv biser, ki bi bil brez Stritarja najbrž ostal zakopan v globini neznanosti: S. Gregorčič. . . „Zvon“ nam je vzgojil naše klasike, nam je zbistril

estetska načela in nam je usposobil in olikal jezik za vselej. — Literarni zgodovinar si mora zapomniti nekdanjo Kornhuberjevo kavarno na Dunaju, v kateri so se 'shajali člani Stritarjeve literarne družbe na resne pogovore in resno delo.

Glavno delo pri „Zvonu“ je bilo na Stritarjevih ramah: so številke, ki so skoraj cele njegove: pesmi, povesti, estetskokritični spisi, listnica uredništva — to so redni njegovi prispevki malodane v vsaki številki vseh šesterih letnikov njegovega „Zvona“; zato ga po pravici imenujemo „Stritarjev Zvon“.

4. V prvem letniku (1870) je pisal svoje „Literarne pogovore“, v katerih je gradil, kar je bil podrl v „Kritičnih pismih“. — Poglavitni njegov toletni spis pa je bil „Zorin“, ta Stritarjev „Krst pri Savici“, ne le glede važne pomembnosti za pisateljev razvoj, ampak celo po vsebini: Zorinova Dela se odpove — kakor Bogomila — ljubezni, verujoč v združitev na onem svetu. Sicer — posebno v tehniki — je „Zorina“ seveda primerjati z Goethejevim „Die Leiden des jungen Werthers“. — Poglavitno pa je bilo Stritarju, da je v romanu razpredel sveje svetovno naziranje: usmiljenje z bedo vesoljnega človeštva (gl. Zbr. sp. II. str. 75, 90.); vsa svetovna zgodovina je pesniku le zgodovina človeškega trpljenja — kdo bi torej ne obsojal vojske? Tudi žival na svetu le trpi; ¹⁾ edino umetnik dviga človeštvo iz nesreče in srečni so le trenotki, a tem zakličimo: trenotje, stoj! Stritar nam ljubko nazorno slika tak srečen slučaj (str. 85.): O lepem poletnem dnevu, ko miruje vsa narava in stoji, rekel bi, čas kakor ura, ki se je ustavila, tedaj bi ležal po cele ure vznak v senci in bi želel, da postojijo ti trenotki. Zavzema se tudi za Rousseaujevo pristnost; z zadovoljstvom gleda, kako ljubljena Dela — kravo molze, on pa ji polaga krmo; ne more se nagledati nedolžnosti polotroka Eveline, ki ji vihar na strast še ni skalila mirne duše (str. 87.), njega in Delo pa so enkrat, ko sta se naglo spogledala, le obšle pregrešne — misli... Deloma stopa Stritar preko Rousseauja do starogrškega Herodotovega pesimizma; češ, najbolje je za človeka, se ne roditi, a če pride na svet, ga čim prej zapustiti.

Taki nazori se dajo uveljaviti le kot trenutne domislice; silili bi se, ko bi jim hoteli prisojati trajnost.

¹⁾ Zato se zdi Zorinu krivično klati živino in on uživa le mleko, maslo in kruh.

V „Zorinu“ se Stritar tudi prvikrat (str. 111.) zavzema izrečno za ideale; le ti delajo človeku življenje človeka vredno; gorko se tudi spominja domovine (str. 158. idd.), ki nanjo misli i v sanjah.

Vse te ideje so bile, dasi zajete neposredno iz človeškega srca, vendar nekaj tako novega in razburljivega, da se je pojavil hud odpor, zlasti v „Danici“ (1870, 15), proti „Zvonu“ v celoti in proti „Zorinu“ posebej¹⁾, kot pohujšljivemu. Stritar se je branil v posebni prilogi („Zvonu“) na duhovit način, poudarjajoč posebno, da umetnost sama na sebi kakor lepota ni ne poganska, ne krščanska, ne samoslovenska, ampak le človeška; takisto estetika. Zorin pa ni nič drugega nego človek sam na sebi, ne prav pameten, a hudoben tudi ne; kdor se pa hoče pohujšati, temu ne bo nedostajalo prilike.

Pri vsem tem je v „Zorinu“ vendar dokaj pretirane mehkote, a plemenito je vse. —

(Dalje prihodnjič.)

Karla.

1.

Mesec skoz noč trubaduri,
fantje po krčmah pojó,
mojo dušo spomini
v tvoje naročje nesó.

Kot poznonočni tatovi
po potih sence bežé —
Tak tiha je noč, tak brezmejna,
tak plašno sred nje je srcé...

Jaz pojdem v solnčne kraje,
pod tihe grem palme s teboj,
tam živel bom, tam bom sanjal,
tam jaz bom umrl nocoj.

Ah, svet je poln zavisti,
uniči, ubije nam vse,
kar jasnega duša zasnuje,
kar svetlega ustvari srcé.

2.

Kam greš, ljubica, kam?
Vzemi mene s seboj,
moje srce s seboj,
ki ti v spomin ga dam!

Kadar vse mirno bo,
vanje se tiho ozri,
rdečim rožam prilij,
ki sredi njega cvetó!

¹⁾ Ostro se je grajala Levčeva „Lovska“ zaradi konca, najbolj pa „Zorin“, češ, njegovo veroizpovedanje je zmes poganstva in židovstva; poziv n. pr. „užijajmo življenje, „post mortem nulla voluptas“ pelje baje naravnost v poganstvo. Obsoja se tudi navdušenje za poganstvo umetnost.

Da ne povenó,
da se ne posuše —
da ne umrje srcé,
ki te ljubi tako!

3.

Kot nevihta, ki vihra,
čez doline, čez strmine,
nosi k tebi mi v daljine
burno dušo pot temná.

Zadrhte so oči
v hrepenenja ognju vročem — —
Jaz te hočem, jaz te hočem
za vse dni, za vse noči!

Kaj noči ji, kaj temè,
kaj vetrovi, kaj strahovi,
kaj viharji, kaj gromovi,
kaj srcá obupne slè!

Vztrepetala je temà,
zvezde se z neba vtrnile,
solze iz oči kanile,
padlo srce v trda tlà . . .

Tiho gre čez dalje smrt,
kdor je gluh, ta je ne čuje,
kdor je slep, je ne pojmuje,
kdor mrlič je, ta je strt . . .

4.

Za roko bi mehko te rad prijel,
čez polje široko s tabo šel,
ko zunaj pomlad je, ko rože cvetó,
iz nočnih mrakov tihe sanje gredó.

Rad gledal bi v tvoje temno oko,
ko solnce nebeško bi vžšlo nad goró,
po zemlji razlilo lepoto vso,
ves solnčen dan z vso svetlo močjo.

Iz težkih dni je rojena ljubav,
kot tujka je iz mrzlih daljav,
vsa nežna je in plašna vsa,
kot bilka v vihri trepetá.

5.

Padajo deževne kaplje
in po oknih bijejo,
čez dobrave, čez planjave
burne vihre vijejo.

In čez nje tak mehka misel
tiho plava za teboj — —
Strah je zunaj . . . kje si ti zdaj,
plahi, drobni ôtrok moj?

6.

Črna noč nocoj
je objela goré,
čez to črno noč
tiha žalost gre.

Mene je strah noči,
mene je žalosti strah,
jaz sem kakor otrok,
ves trepetav in plah.

Dajte mi váruško,
ki mi mila bo,
ki me vodila bo,
ki me ljubila bo . . .

7.

Ljubica moja, kadar me sreča,
nič več se mi ne smehlja,
nič več s pogledom sladkoiskrenim
mojih lic ne obda.

Hladna, ah, tako vsa mrzla
misli pač bogvekam,
nič ne ve, kak o njej še jaz sanjam,
kako sem brez nje ves sam.

Nič več ne ve, kak v mojem življenju
plamen ji vroč gori —
topla ljubezen brez ciljev v daljavi,
brez vere na srečne dni.

Roman Romanov.

Potovalci.

Spisala Zofka Kveder-Jelovškova.

Hamburgu je danes deževno, megleno. Čemerno stoje bahate palače ob umazanem jezeru, ki se je zalilo v osrčje mesta. Kakor božje oko tako modro in krasno je to jezero ob lepih dnevih in bogate palače naokrog kakor blesteči biseri, nanizani okrog belega vratu bujne lepote. Umazana megla se obeša danes okrog marmornih fasad, okrog muzejskih kupol in razkošnih streh ponosnih cerkva. Sto ulic in kanalov vodi v umazano staro mesto, ki se stiska med aristokratskim jezerom s prebogatimi palačami naokrog in med prostorno luko, polno dima, šuma in krika. Črni čolni se zibljejo po umazani vodi kanalov, med starinskimi, visokimi in ozkimi hišami. Slikovite, rtaste strehe se vzdigajo visoko v žolto meglo. Iz umazanih oken zija razcapana velikomestna beda. Po črnih ulicah se stiskajo prodajalne druga ob drugi, ozke in natlačene, polne svetovne šare. Tesne beznice se tlačijo vmes, ob politih mizah sedi ubožen svet in se kreпча molče s pijačo in jedjo. In nad parterjem se vzdigajo nadstropja, polna komptoarjev, pisaren, magazinov in delavnic. Ljudje hite ne veš kam, ne veš zakaj. Kakor ogromno mravljišče je ta ogromni kup bizarnih, črnih, umazanih hiš.

V ogromni luki se ziblje stotine velikih ladij, vmes hite parniki semintja, ljudje se gnetejo na njih, na drugih se kopičijo ogromne vreče in zaboji. Neprestano tulijo sirene, parne piščali žvižgajo, verige rožljajo. Mastna, rjava voda, polna nesnage, kipi in vre, neprestano razburkavana od čolnov in parnikov. Ogromni magazini se vlečejo od kraja do kraja, kamor pogledaš. Umazano blato se cedi povsod. Mrtvo zijajo nepregledne vrste slepih oken nate kakor oči site zverine. Nažrlji so se blaga vseh delov zemlje, od tal do vrha so polni in natrpani.

Tisoč dimnikov bruha iz sebe črn dim. Zrak je gost in težak. Mostovi, ladje, ljudje, vse je črno, umazano; vlažna nesnaga se cedi po kandelabrih in ograjah. Blazen nemir je povsod okrog. Mostovi se vzdigajo in zopet spuščajo, tam se naklada, tu razklada; rjavi pomorščaki preklinjajo, parna sopara puhti od povsod, stroji rožljajo.

Okrog voglov se potikajo sumnjivi ljudje, tatovi, goljufi, vlačuge. Vse preži na plen, lačno in nenasitno.

V veliki izseljeniški koloniji pred mestom vrvi tisoč ljudi. Zjutranci vlaki so jih pripeljali iz vseh krajev Evrope kakor črede ovac. Umazani in raztrgani se mečkajo židje, Poljaki, Rusi — vse narodnosti — v ogromni sprejemni dvorani. Otroci jočejo trudni in zaspali. Umazana prtljaga se valja po tleh; kovčegi, blazine, cule. Ženske molijo, jokajo, jadikujejo, moški kolnejo. Uradniki delijo moške od ženskih, potiskajo te na desno, druge na levo stran h kopalnicam. V predsobi jih slečejo do golega in spuščajo potem v kopel. Neprestano teče topla voda iz prh in nesnaga vseh krajev Evrope se odteka v kanale. Slaba, suha telesa vidiš, izžeta od bede, pohabljenega že od rojstva, le malo lepih, močnih ljudi.

V drugem poslopju pospravljajo, perejo podlage, preslaščijo ozke slamnice za novodošle. Tisoči in tisoči so se že izpočili na teh ležiščih, stokrat desinficiranih, očiščenih od zarodkov bolezni in mrčesa.

Kakor klade popadajo novodošleci na ležišča, da si odpočijejo od mučne vožnje v zaduhlih, natlačenih vagonih. Dva, tri dni so tu, včasih osem dni, potem dalje k dvoranam potovalcev!

Po dva in dva spuščajo v zdravniško sobo in odtod dalje na manjši parnik, ki jih vozi po petsto in več k ogromnemu ocean-skemu parniku, pripravljenemu za odhod.

Stotine in stotine ljudi prihaja. Nepregledna človeška čreda. In ko stoji noga zadnji hip na evropskih tleh, prevzame uboga srca temen in grozeč strah. Kam gredo? Po kaj? Po srečo ali po smrt? Učakajo uspeha ali še večje bede, nego jih je izgnala od doma?!

In zajokajo ženske, ki so pobrale svoje otroke in gredo zdaj čez morje iskat nezvestih mož, ki so jih zapustili doma v pomanjkanju. Zajokajo dekleta, ki gredo k svojim ženinom v tuji daljni svet. In kdorkoli gre prostovoljno ali izgnan od bede ali krivde, vsakemu zatrepeta srce.

Vsak se zboji in zatoži se mu prvokrat po domači zemlji, bridko, grenko se mu zatoži. Tam iz Rusije so, iz Galicije, z Ogrskega, s Krasa in iz Alp, od juga in severa. Kakor da so zbežali od zidanja babilonskega stolpa, tako govore vse jezike in narečja in med tisoči so sami, da se jim stiska srce od neizrekljive zapuščenosti in žalosti. Kdo ve, če se izpolnijo upi, kdo ve?! Kaj niso že zaznamenovani s strašnim znakom na čelu tisti izmed njih, ki poginejo po ameriških rudnikih in tovarnah, tisti, ki popadajo

od gladu in bolezni po strašnih, neusmiljenih ulicah amerikanskih mest, tisti, ki se izgube v tuji zemlji, da ne bo nikdar več glasu o njih?! In gledajo si v obraz: ali bom jaz, ali boš ti — oba morda?

Oh, oči so težke od solz in kakor obsojenci stopajo na ladjo. Iz krajev so prišli, kjer je zrak žlahten in lahek kakor peresce rožnega cvetja, a zdaj ga duši smrad teh ljudi, ki so se zgnetli v gosto gnečo kakor plahe ovce! Mirna in veličastna se razteza priroda doma v nedogled, tiha in molčeča, a tukaj brez prestanka peklenško ropotanje, žvižg in pisk, grmenje, pokanje, blazen šum. Medli so, trudni, topo vdani v usodo. Ne moreš se braniti. Zašel si v žrelo ogromne, nenasitne zveri, ne veš in ne slutiš, kaj se godi s teboj. Ne moreš nazaj niti na desno ali na levo, samo naprej v žolto meglo. Zapuščen si, in vendar te pričujočnost tisoč drugih moti in muči. Nekam se skriti, nasloniti glavo kam in jokati sladko. Ali pred vsemi temi tujimi očmi jokaš in tvoj jok je grenek kot pelin.

In zdi se ti, kakor da gre od tvojega srca sto niti nazaj v kraj, ki ti je drag, tam v ruski stepi, pod Tatros, kdo ve kje. Sto niti gre od tvojega srca k domači vasi, k domači dolini, k domačemu hribu. Ladja se maje, napno se vezi, ki te vežejo z domom in z ljubimi, ki si jih pustil daleč proč odtod. Ladja se maje in niti se trgajo, da krvavi srce iz tisoč ran.

Ladja se maje in tisoč src krvavi in trepeti. Sam si, odtrgan od vsega, kar je bilo. Sam si in strah te je novega sveta in novega življenja.

Ladja se maje, piščali zarjovejo in jeka gre po vsej umazani hamburški luki, v globino zemlje gre, v daljne zapuščene vasi, tisoč milj odtod.

Z Bogom! Ladja se maje! Z Bogom, oče in mati! Z Bogom sestra, z Bogom brat! Žena, otroci, ali se vidimo še kdaj?! Ljubica, kdaj se bodo srečale zopet oči z očmi?!

Oh, ladja se maje in iz tisoč src je brizgnila bridka, rdeča srčna kri.

Z Bogom, Evropa!

Latinsko pleme in Jugoslovani.

Spisal Bogumil Vošnjak.

(Konec.)

Govorili smo dovolj o Latincih, rabili mnogokrat to groteskno, skoraj komično, ali vendar značilno besedo. Ako bi se ta beseda ne bila v zadnjem času mnogokrat čula iz slovenskih ust, ne zmenili bi se zanjo, posebno radi tega ne, ker jo itak že zlorablja naduti, latinsko - dekadentni d' Annunzio in ekscentrični de Gubernatis, ki snuje latinske lige in podobne nedolžne zarote. Latinci niso enoten činitelj, s katerim bi mogel operirati politik. V političnem oziru se morejo vpoštevati le konsolidirani narodi in države, nikdar pa ne antropološke celote, to je plemena. Ako se govori o Latincih, ne mislimo ne na narode, ne na države, ampak edinole na pleme.

Neke realne podlage ne pogrēša druga ideja, to je ideja zveze Slovanov z Italijani. Poudarjati je pa treba, da to, kar velja o Latincih sploh, velja ravno tako tudi o Italijanih. Pri tem vprašanju bi prišla v prvi vrsti v poštev politična oportuniteta.

Jurčič je narisal v svoji „Črti iz življenja političnega agitatorja“ hudomušno in izborni karikaturi vročerknega slovenskega študenta, ki se je zavzemal za zvezo z Lahi. Debelo so dijačka gledali pošteni Krakovčani v predmestni gostilni, ko jim je razkladal, da se morajo Slovenci z Lahi zvezati in združiti. Krakovsko občinstvo v krčmi ni bilo naklonjeno tej novotariji. Zidarski mojster je dejal, „da Lahi res zaslužek prejemljejo“, drugi, da so mu sina ubili, tretji, da imajo zmerom nože v žepu, s katerimi trebuhe parajo, četrti, da so sleparji in roparji. Vse je postalo nevoljno, mislili so, da je študent špijon, in slednjič so idealnega prijatelja zveze z Latinci pošteno naklestili in ga posadili pred prag na zrak, da bi se njegova živa politična domišljija nekoliko ohladila.

Ta epizoda je jako poučna. Jurčič je bil gotovo dober opazovalec srednjih in nižjih plasti našega naroda in dobro nam je podal v tej kratki črti ves srd, ki ga goji naše ljudstvo proti Lahom. Gotovo so velikega pomena tudi spomini na boje, katere je izvajala Avstrija v Italiji. Ves ta srd si pa lahko psihološko raztol-

mačimo. Ta laška neodkritosrčnost, zahrbtnost in ta sladkasta loka-vost je ljudstvu zoprna. Nikdar pa ne smemo, posebno ne, kadar moramo računati na instinkte, prezirati ljudskega glasa, ampak ga vedno vpoštevati.

Italijani sicer niso v Avstriji mogočen činitelj niti po številu, niti po blagostanju in povprečni inteligenci. Čudni so vzroki, da so žalibog vendar silnejši nego Jugoslovani. Zunanja politika nalaga vladi obzire, ki se nesramno izkoriščajo v prilog Italijanom. Dejstvo, da imajo Lahi svoj stari, dasi sedaj onemogli meščanski stan, je povzročilo, da se je vlada naslanjala doslej na ta popolnoma nezanesljivi element. V svoji zaslepljenosti seveda dunajski mogotci ne vidijo, da so se časi popolnoma izpremenili in da se vedno bolj razvija slovanski meščanski stan, ki bode mnogo bolj soliden in zaupanja vreden, nego je ono italijansko meščanstvo, ki hira in propada. Posebno važna je pa činjenica, da so italijanski trgovci nesposobni, da bi uspešno konkurirali z vedno bolj napredujočimi nemškimi trgovinskimi podjetji, ki so se ugnezdila v Trstu. Kje so časi, ko so se onostran Adrije v Benetkah ustanavljale prve banke na svetu, ko so bili Italijani učitelji finančnega in kreditnega gospodarstva? To so samo še zgodovinske reminiscence. Italijan, in nič manj avstrijski, je dandanes slab trgovec in obrtnik, ker se nikakor noče ravnati po onih načelih, ki odlikujejo vsakega umnega trgovca in obrtnika v napredujočih deželah. Prav poučna je bila enketa o pomorski trgovini, ki se je vršila pred leti na Dunaju. Dokazalo se je, da so domače italijanske tvrdke same največ krive, da tržaška luka ne prospeva. Laški veletržci ne pošiljajo svojih sinov v ino-zemstvo, kjer bi se mogli temeljito izobraževati. Manjka jim vsake podjetnosti, vsega, kar učini, da procvita trgovina. Ob takih razmerah se ni čuditi, da podjetni in žilavi nemški element vedno bolj na-rašča in izpodriva sedaj seveda še v skromnem obsegu stare laške trgovske hiše. Nemški element se širi vsled očitne krivde italijan-skega meščanstva.

Dočim je bil Trst nekdaj italijansko mesto, ne more se to trditi o Gorici, kjer se je ohranil nekaj napol nemški značaj mesta do najnovejšega časa. Italijanski del meščanstva ni imel nikdar dovolj sil, da bi izpremenil Gorico v pristno italijansko mesto. Gorica ni bila nikdar mesto po vzorcu samosvojih staroitalijanskih mest, ponosnih na sijajno preteklost, na svojo ustavo, na blagostanje, palače in slavne sinove. Ko je pa leto 1848. prineslo politično svo-bodo, potisnil je italijanski element nemški ob stran ter popolnoma

zavladal. Italijani na Goriškem niso nikdar bili nositelji staroitalijanske kulture, dočim spominjajo v istrskih in dalmatinskih mestih še danes monumentalne stavbe na sijajne pretekle čase, na bogastvo in umetniško stremljenje svobodnega meščanstva. Benečanski vpliv je bil najsilnejši v Istri in Dalmaciji, dočim je bil skoraj neznaten v Trstu in na Goriškem. Ni menda slučajno, da se je v Dalmaciji začelo gibanje za združenje z Italijani. Pozabljeno tam še ni kulturno delo benečanskih umetnikov in arhitektov, pozabljene so pa okrutnosti benečanske uprave. Nadalje so Hrvatje iztrgali vlado Italijanom iz rok in so gospodarji na svoji zemlji. Čisto drugačno je pa razmerje na Primorskem: Italijan je neomejen gospod skoraj v vseh mestih, njegova beseda je še vedno odločilna.

Kdo je dvomil, da je politika bila vedno in bode vedno boj za prevlado? Vladajoči življi se nikdar ne pogajajo s podvrženimi. Življi, ki so na krmilu, skušajo ohraniti svojo premoč, ako treba tudi z najnasilnejšimi sredstvi. Nikdar se pa ne zveže močni s slabim proti tretjemu, ki je danes tudi še slab. Presilno je čuvstvo premoči v onem, ki je na krmilu, da bi se spuščal v pogajanja s tistim, ki je v manjšini. Mogoče je edino, da je del stranke vladajočih nezadovoljen z vladajočimi in se odcepi. V strastnem boju bi si pa ti odpadniki ne upali zvezati se s svojim lastnim sovražnikom, ker se čutijo še vedno silnejše, nego bi bil oni po krvi in tradicijah tuji zaveznik, ki je končno vendar še sovražnik. V narodnostnem boju v Avstriji v deželah, kjer je prebivalstvo mešano in kjer očitna nevarnost grozi temu ali onemu narodu, še ni bilo take zveze. Vsekakor je to zanimiv taktičen problem.

Uvaževati je treba pri presojevanju zveze z Italijani razloček med kulturo in politiko. Nikdar ne smemo zabiti, da je ogromen razloček med kulturnim približevanjem in efemerno politično zvezo v sebične strankarske namene. Do kulturnega približevanja ne sme nikdar priti. Pač pa ni izključno, da bi se sklepale v gotovih slučajih začasne, strogo politične zveze v svrhu, da se domačini obranijo tujčevega napada. Nikakor nam ne bode v kvar, ko se bomo spominjali onih Italijanov, ki so gradili po Dalmaciji vse te divne cerkve in mestne hiše in ki nimajo nič skupnega s svojimi širokoustnimi epigoni. Staroitalijanska sveža kultura nam ne bode škodljiva, ako jo bomo čislali in si je prisvojili včas kak odlomek, nikdar je pa ne smemo recipirati v večjem obsegu. Čuvati se pa moramo onega, kar je ustvaril narod, ko je bil že na usodni poti, ki vodi navzdol.

Pristni „Theater-General“ je Ricciotti Garibaldi. Tudi on je povzdignil svoj glas v pomirjenje med Italijani in Slovani. Pričakoval je, da bode njegovo rožljanje z ostrogami vzbudilo velikansko pozornost. Sin je slavnega očeta, temu dejstvu ni oporekati. V borbi za neodvisnost so mnogokrat potrebni možje, kakršen je bil Garibaldi, impulzivni, strastni, neprevidni, ognjevit možje, ki mnogokrat zamotajo niti in delajo najhujše preglavice. Garibaldijev sin se pač ne odlikuje po izrednih političnih zmožnostih, pač pa po veliki vihravosti, ki spominja na slavnega viteza Don Kišota; vsled tega mu tudi ni bilo dano, doma igrati posebne politične vloge. In evo! Garibaldijev sin je nekako boter novemu italijansko-slovanskemu pokretu. Nočemo presojevati, ali pozna dični Ricciotti razmere, v katerih živijo avstrijski Slovani. V nekem svojem javnem pismu piše, da je dobila ta zveza med narodi svoje potrdilo „na sijajnem banketu v Adriji“. Širša javnost ni ničesar izvedela o tem zgodovinskem dogodku, ki bode mejnik v svetovni zgodovini. „In naj se ne imenuje Italijana, kdor nasprotuje tej sveti zvezi med narodi“. Kako patetično in vzvišeno se to glasi! Da se sklepajo take zveze pri šumečih banketih, to je prav značilno za italijansko površnost in nerazsodnost. Nadalje piše, da se zgodovina ponavlja. Nikdar! Zgodovina se nikdar ne ponavlja, to je stara resnica. Stopnja evolucije, ki je dokončana, družabne oblike in državni sistemi, ki so se preživel, ne ponavljajo se nikdar. In plemenom, ki so vladala, ki so stala na vrhuncu moči, ni nikdar dano, da se pomladijo in prenovijo. To je žalostno svarilo potomcem starih Rimljanov.

Neka zgodbica kaže prav jasno italijanski narodni značaj. To je izrezek iz življenja, ki je trajnega kulturno-historičnega pomena. Neznamen in nedolžen je ta dogodek, ali dal bi narodnemu psihologu premnogo gradiva za dolgo razpravo. V istrskem mestecu Labinu je italijansko mestno starejšinstvo dalo pritrditi na rotovžu marmorno ploščo, katere napis se glasi tako nekako: „V spomin na zmago nad Uskoki, ki so naskočili našo civilizacijo.“ Uskoki so tem gospodom Hrvati, ki živijo v okolici. Ta napis je prav po rimsko jedrnat in lapidaren. Žal le, da Italijani niso ničesar drugega podedovali po Rimljanih nego ta lapidarni slog na spominskih ploščah, kar zveni dandanes nekako smešno. V besedah labinske spominske plošče se zrcali vse ono tisočletno zaničevanje naroda, ki je vladal in tlačil ljudstvo, ki je bilo podvrženo, in slednjič tudi oni srd gospodarja proti slugi, ki se mu je postavil po robu. Civilizacije pa, zapadne civilizacije, bi v istrskem laškem gnezdu zastonj iskali, ako imenujemo civili-

zacija udobnost, komfort, kar je najvažnejši dokaz blagostanja širših plasti. Nič ni zoprnejšega pri Italijanih nego ta večna samohvala, to povzdigovanje lastnega naroda in ponašanje z vrlinami, po katerih se ne odlikujejo posebno.

Razumljivo je, da so se oni primorski Slovani, katerim so skoraj donedavna še — preteklo je od onega časa komaj stoletje — ukazovali benečanski proveditorji, najprej ogrevali za zvezo onostran morja. Kulturne vezi in tradicije so še danes žive. Nikar pa naj ne pozabijo tam doli ob morju, da so bili oni zastopniki oligarhije, katere simbol je bil lev sv. Marka, okrutni upravitelji ne samo brez usmiljenja za podvržene, ampak tudi brez spoznanja pravih državnih interesov. Z rdečo krvjo je omadeževan evangelij, ki ga drži lev sv. Marka v svojih šapah. Grenko čuvstvo mora zavladati v duši vsakega Jugoslavana, kadar hodi po državnih posvetovalnicah doždevne palače v Benetkah. V teh dvoranih se je tolikokrat odločevala usoda dalmatinskih Hrvatov, Istre in včasih tudi slovenskih dežel. V tej dvorani so se klanjali odposlaniki dubrovniške republike in mesta Zadra vsegamogočnemu doždu, se mu hlapčevsko priporočali in ga prosili, naj jim bode milostljiv. V njej se je posvetoval dožd s svojimi svetovalci, koliko davka naj naloži kralju bosenskemu, koliko davka naj plačuje knez trebinjski in kake privilegije se naj dovolijo svobodnemu Dubrovniku in ponosnemu Šibeniku. In v predsobi, v antikolegiju, kjer se smehlja s stene večno mlada in večno sveža umetnost Pavla Veronesa, so mnogokrat čakali odposlanci nestrpljivo ukaza vsemožnega dožda in njegovih častitljivih svetovalcev v hermelinu. V kršni Dalmaciji in Istri je moralo podvrženo ljudstvo robotati, da so od boginje Lepote navdihnjeni možje krasili te dvorane s svojimi umotvori. Množica je morala delati, da je pest izvoljenih svobodno, brez skrbi za vsakdanji zaslužek mogla ustvarjati dela trajne umetniške vrednosti.

Grehi benečanske oligarhije še niso odpuščeni in pozabljeni. Rob, ki je utekel, se navadno ne vrača k svojemu prejšnjemu gospodarju in mu ne ponuja roke v spravo in zvezo.

Jugoslovani so še nekako romantiki. Ni se treba temu čuditi. Topli žarki južnega solnca, prelestno sveža boja rajskega južnega neba in smaragdni valovi južnega morja učinkujejo tudi na politično domišljijo.

Triptih.

1.

Ni ganil list se v tihem, mračnem gaju,
izkrvavel zapad je za gorami,
objel je gaj mrak z bledimi rokami
in ga poljubil v tajnostnem smehlaju . . .

In ptič le zapoznel je videl naju,
ko nemo si prišla v očeh s solzami,
z drhtečim srcem, s tihimi željami
in s koprnjenjem po blestečem raju . . .

Molčal je gaj, ko si stopila k meni,
ko nemo sem se k tvojim ustom sklonil,
ko v morju sem razkošja ves utonil . . .

In vrnil se je raj moj izgubljeni
v srce in prosil z glasom sem drhtečim:
„Ah, Bog, daj mi moči, da jo osrečim! . . .“

2.

In skozi gaj je šla molčeča noč.
In v nemi sva molitvi ostrmela,
ko zvezde po nebesju je razpela,
ko pozlatila les je sanjajoč . . .

In žar z neba je pal lesketajoč,
vzžarela v nebu cesta mlečnobela —
vzdrhtela zvezda je in zablestela,
utonila za lesi v temno noč . . .

Molčal je gaj in bilo te je strah,
drhtel ti glas je, bil pogled ti plah:
„Glej, ljubček, to so naju mladi sni! . . .“

Ne, draga! . . . Vsi brezmejni ti prepadi
le vir življenja večni so Pomladi,
življenju novemu in — smrti ni! . . .

3.

Ta tihi gaj! . . . Med listjem rahel smeh
in čar blestečih grudi v mesečini,
kot bajka o nekdanjih davnih dneh,
kot z večnosti prebujeni spomini . . .

Da bil bi najin grob v teh svetih tleh!
Ko trosila bi Vesna po dolini
dehtečih rož, o tvojih vstal očeh
bi v mrtvem srcu sen in v mesečini

bi senci stali dve pod hrastom tem
in zrli zopet zvezde bi blesteče
in strinjali bi v strasten se objem

in sanjali razkošja sveto slast
in k nebu dvigali roké hlepeče
in v temno zemlje ginili oblast . . .

Vojeslav Molè-Spitignjev.

Buddha.

Naprej, naprej! Ne misli! Le naprej!
Ne izprašuj, ne glej, stopinj ne šteje,
korakaj tih z drhtečimi koleni,
ne išči cest in mest, ne išči mej!

Zapri srce željám, zapri oči,
slep hodi pota, ki jim cilja ni:
kdovekedaj je pal v brezdanje morje, —
da si počiješ, cilja treba ni!

Kjerkoli padeš, tja si bil poslan;
tam lezi v travo, pljuni v zadnji dan
in se potopi v vekovečno temo
in v konec koncev, v božji samostan.

Vladimir Levstik.

Povest o zaljubljeni deklici.

Spisal C. Golar.

1.

lizu reke ob kolovozni poti, ki je vodila od glavne ceste na most, je stala vesela krčma. Bila je to predmestna, zeleno pobarvana hiša, z modro obrobjenimi okni, na koncih nadstropna, da se je bledikast, visok zid videl daleč naokoli. Na čelu, na sprednjem zidu je bila okrašena z veliko zvezdasto rožo, ki je gledala kot rdeče oko v svet. Na zapadni strani ob griču, mimo katerega je tekla reka, je vstajalo mesto; za hišo, takoj za njo na severno stran se je začinjalo polje. Dolge njive, polne temnozelenega, bohotnega žita so valovale spomladi proti šumi, vmes so se bleščali travniki, pisani in živi.

Zadnji solnčni žarki so oblivali streho, trepetali po visoki jablani in ugasovali. Rdeče oči so pomežikavale iz zarje, izza oblakov so pljuskali vali svetlobe kot iz globokega morja in se zaganjali po nebu. Prisojne gorice na nasprotni strani so že bile v višnji senci in sem čez reko skozi gosto jelševo in brezovo šumo je pihljala hladna sapa. Šlo je na večer.

Proti hiši s polja, med njivami je tekla mlada deklica. Včasih se je vsa skrila med žitom, a nenadoma zopet zablestela nad zelenjem, svetel robec ji je zaplapolal na glavi in zdrsil nazaj. Nesla je velik šop poljskega cvetja, ki je rasel in vedno bolj rdeče žarel v njeni roki, čim hitreje se je pripogibala in izginjala med klasjem. V njivi je pela prepelica, močno in zvoneče, zmeraj tik deklice, kot bi tekla za njo. Že jo je vso zakrilo cvetje in videti je bilo samo še živi poljski ogenj, goreči mak, ki se je dvigal in padal. Že ni več bilo deklice; rdeč plamen je hitel po meji, sredi žita, in za njo in pred njo, na desni in levi je pela prepelica.

Bližala se je domu. Na pragu je stal njen oče in klical dva kmeta:

„Ej, Jernej, kam se ti mudi! Malo bi se vsaj oglasil pri meni! In ti, Tonček!“

Tedaj je zapazil hčer:

„No, Barica, le k materi, te je že pogrešila.“

„Ej, deklič, greš malo k meni?“ je zavpil Jernej nad deklico, ki je med tem že stopila v vežo.

„Kdo pa je notri?“ se je oglasil Tonček, mlajši kmet, in gledal proti oknu. Videlo se mu je, da bi rad krenil v hišo.

„Ej, nocoj bo veselo pri meni! Jošt se ženi in daje fantom za vino. Kar ostanita!“

Krčmar je govoril oblastno in prebiral svetle gumbe po oprsniku.

Jernej je pogledal po strmem kolovozu, ki se je vil na cesto, in pogledal Tončka; na jablani nad njimi je zadrobil ščinkavec veselo in razposajeno.

„Še ptiči pojo, pa bi mi ne! Imaš dobro vino?“

„Kapljica, da je ni boljše! Vsa je zorela na moji trti. Troje vrst, kakor jih je Bog dal.“

Gostilničar je stopil naprej in gosta za njim. Takoj jih je pozdravilo nekaj znancev in povabilo, naj pijejo. Miza v kotu je že bila zasedena, zato so primeknili k njej drugo in sedli. Jošt je natočil in poklical zopet vina. Izpili so na njegovo zdravje. Bil je videti jako vesel nocoj, vstajal je vsak hip, lovil z rokami po zraku in zibal glavo. Rad bi bil zapel, pa se mu je zdelo še prezgodaj; zdaj je dobil novih prijateljev in nove srčnosti. Kmalu je lahkoživ glas zadonel od kota:

„Le zapojmo, le zapojmo,
zdaj veselje v goste gre . . .“

Zapela so neuglajena grla in vesela pesem se je razletela po sobi. Kozarci so žvenketali in dolga miza se je zibala pod težkimi pestmi. Pijača in tobak sta širila zagaten duh po nizkem prostoru, pivci so vpili vsekrižem.

„No, Jošt, zgodaj si se spomnil na ženitev.“

„Pa nevesti kupi za poroko plenice! He, jaz vem, kaj je za dekleta!“

Zašumel je razposajen smeh, veseli sejmar poleg ženina se je smejal na vse grlo, snel klobuk z glave in ga vrgel za peč.

„Na dobro zdravje, Matjaž, ti si mi pravi!“

Odprle so se duri in vstopili sta dve novi osebi. Šum se je polegel in vsi so pogledali, a na prvi mah ju ni poznal nihče. V krčmi se je stemnilo prej nego zunaj in zrak je bil ves pomešan z gostim dimom.

Nova gosta sta obstala pri vratih. Prvi je nekaj potegnil izpod pazduhe in položil na klop. Po izbi je zazvenela struna.

„Šandor, si ti? Dobro, dečko, nocoj bo življenje!“

„Kje pa imaš Mavro?“

„No, cigan Mavra, si ti?“

Druga postava je stopila od vrat.

„Nocoj kar godita in piskajta, pa bosta pila, kolikor vama pojde v grlo.“

„Nocoj ste vsi moji gostje, bratci in prijatelji, bodimo veseli in pijmo!“ Jošt je zopet nalival, potem se pa obrnil k ciganoma:

„Mavra, oj, zaigraj na klarinet!“

„Šandor, Šandor, zagodi!“

„Alo, škant v roke, hej, cigan!“

S klopi od zida je skočil fant v rdečem jopiču, skočil na mizo, odtod na tla in začel neusmiljeno ceptati z okovanimi črevlji. Hrušč je bil vedno večji. Vstopil je krčmar z lučjo ter jo obesil na sredo pod strop. Svetiljka se je majala semintja, plamen je trepetal in pojemal med dimom in prahom.

„Alo, cigana, zagodita polko! Jošt se ženi in treba mu je plesati.“

„Le bliže, moža; vino že čaka, potem začnemo.“ Jošt je vabil godca, ki sta stopila k mizi in izpraznila vsak svoj kozarec.

Mavra je bil koščen cigan, velik in zaraščen do oči. Vzel je klarinet in se obrnil proti mlajšemu.

Tih in drhteč glas se je izvil iz strun, vmes je zapiskala piščal in po sobi so zavriskali poskočni zvoki, se razigrali razposajeno, burno. Stari cigan je gledal svetlo naokoli, se včasi zamaknil v polne kozarce na mizi, vrtel vrat in glavo. Podolgasta kučma, čikoš so ji rekli kmetje, mu je visela nizko nad čelom, krajci so bili privihani in za njimi je bilo zataknjenih dvoje petelinjih peres. Usta je pritiskal na piščal in dolga cev je romala semintja, kakor je obračal oči. Včasi je vstal in pogledal tovariša, ki je mirno in zatopljeno sedel na klopi, kot da je pozabil na vse okrog sebe ter slišal samo svoje strune.

Šandor je bil mlad cigan, golobrad in izpod klobuka so mu padali črni lasje po čelu in sencih. Iz temnega lica mu je kipelo zdravje in mladost; izraz njegovega obličja je bil skoro neciganski. Oči so mu gorele in se kresale od luči; ni ganil z vejicami in sanjavo, lahko vodil lok po strunah, ki so včasi nenadoma zaječale. Iz njegovega obraza, iz temnih zenic je dihala globoka otožnost, kot bi se imela vsak hip zalesketati solza pod dolgimi trepalnicami, a namesto nje je blisnila iz pogleda gorka strast in daljno hrepenenje.

Nenadoma je Šandor odložil gosli in strme pogledal goste. Vsi so sedeli za mizami in s prsti objemali kozarce, iz katerih je dišalo vino.

„Mavra, pojdi pit! Piskati znaš in piti menda tudi!“ Rdeče lice mladega kmeta je gledalo izza mize.

„Na, pij, in ti, Šandor, pridi bliže!“

„Ej, Šandor, saj te imamo radi!“

Gostje so jima nalivali kozarce. Bili so jako dobre volje in zato so radi imeli cigana.

Zopet sta zagodla. Dva mlada kmeta, prvi z rožmarinovim vršičem za trakom, sta stopila na sredo izbe, se težko naslonila drug na drugega in se začela zibati.

„Jošt, še ti daj!“ Glas je prišel iz kota, kjer je pil veseli sejmar. Mavra je prikimal, pogledal vino in odstavil klarinet.

„Bogme, možje, žejen sem. Taka suša, joj!“ Z usti se je vsesal v poln kozarec in privzdignil nogo; oči so mu zopet letale po sobi.

„Joj, joj, Šandor, pa še ti pij!“

„Ti dam jaz kozarec, ker si zal dečko,“ je zaklical Jošt.

Cigan je vstal, a v istem trenutku je stopila v sobo krčmarjeva hčerka, Barica. Ostala je pri vratih in se ogledala po gostih.

Barica je bila vitka deklica, mladost je blestela na njenih licih in prsi so se ji lahko krožile pod tenkim robcem, ki ga je nosila okrog vratu. Mehak ogenj je bil v njenih očeh; zenica ji je sijala kot zvezda, milo in jasno. V prstih je imela belo poljsko rožo in trgala njene cvetne liste. Pogled ji je plaval po gostih in obstal na Šandorju, ki je sedel zopet na klopi.

Njune oči so se srečale in zbližale. Za trenotek samo, potem je Barica pogledala v luč sredi izbe in zadrhtela. Dela je roko na čelo in hipoma jo je zagnila tema. Zamizala je in zopet pogledala. Počasi je ginila megla izpred njenih oči in zagledala je mladega cigana. Videla je samo njega in čudno ji je bilo pri srcu. Zazdel se ji je lep, kot še nikdar ni videla enakega. Še v svojem življenju ni videla tako temne rdečice, kakor je njemu plala po licih.

Šandor je strmel predse, z levico je stiskal lok in zdajpazdaj je zadrhtel iz strun ihteč, plašen zvok. Pogledal je Barici v obraz in njo je izpreletela sladka zona pod njegovim vročim pogledom.

Na srednji mizi je zmanjkalo vina. Krčmar je vzel prazno steklenico in jo podal hčeri: „Barica, prinesi!“ Obrnil se je zopet k gostom: „Le pijte, saj ga imam dosti. Jošt, ne bodi vendar tako dolgočasen! Vesel bodi neveste in pij na njeno zdravje! Ha-ha!“

„Jošt, trčiva!“ Suh mešetar je iztezal roko preko mize. „Pa na ženitvanje me povabi, bes, neveste rad gledam! Jokajo se in sladke so.“

„He-he, mlade žene so kot med.“ Vesel glas se je smejal iz kota.

Barica je prinesla vina na mizo in njene oči so bile kakor zatopljene v sanje. Na sebi je čutila gorak pogled s strani, kjer je sedel mladi cigan. Neznana sila jo je vabila k njemu, vsa je bila omamljena in srce ji je tolklo. Nehote ji je splaval pogled na Šandorja. Njegove oči so zopet počivale na njenem licu in ustnice so mu kipele. Zdelo se ji je, da gori plamen na njih, tako sladek, rdeč plamen. Stopila je od mize in vzbudila se je v njej neutešna želja, da si ogreje ustnice ob tem ognju. Na goslih je zajokala struna in Barica se je vzbudila . . .

Gostje so se med tem že lepo napili; Jošta je bila objela velika žalost, da se poslavlja od fantovskega stanu.

„O, prijatelji tega bi si pa ne mislil,“ je ponavljal.

„Hudo je, hudo, pa pozabi!“ so mu klicali tovariši, a nihče ni vedel, kaj je tako hudo. Radi bi bili zapeli, a nikakor se niso mogli najti. „Hola, hola, zal junak, . . .“ je začel eden peti, drugi so jo udarili za njim, a takoj so se jim zapletli glasovi. Začeli so buditi mladega kmeta, ki je zaspal za mizo.

„No, možje, pa vam Šandor eno zapoje. Saj ste dali za pijačo.“

Mavra je stal pri mizi in izlival vino v grlo.

„Hej, Šandor, fant, zapoj! Ti znaš peti in vsi te imamo radi.“

„Zapoj, zapoj!“

„Kaj lepega zapoj! In pij poprej, da ti bo grlo gladko.“

Šandor je pogledal goste nekako začudeno, kot da ni razumel. Potem se je sklonil niže prav nad gosli, poslušal strune in neka tiha radost mu je razsvetlila lice. Mavra se je sklonil k njemu in mu prigovarjal; šel je k mizi in prinesel kozarec vina tovarišu.

Šandor je izpil in se ozrl proti oknu, kjer je slonela Barica. Strmela je globoko zamišljena po sobi, naglo dihala in izpod obrvi ji je sijalo dvoje zvezd. Zaslišala je, kako so zašumele gosli, zazvene le strune, potem je zadrhtela pesem, polna tožne, koprneče strasti:

„Maričica, duša!
Snoč se mi sanjalo,
da je tvoje lice
kraj mojga spavalo.

Tvoje obrvice
kot da so mi zlate —
kot da so s peresom
zlatim napisane.“

Pesem je utihnila, gostje so strmeli.

„Šandor, bogme, ta zna!“

„Oj, Šandor, rad te imam kot brata. In na svoje ženitvanje te povabim. Ti boš moj godec! Pojti k meni in trči z menoj!“ Jošt je bil ženin in Šandorjeva pesem se mu je zdela čudovito lepa.

„Kot da si mi jo zapel iz duše, oj, Šandor!“ Zatisnil je oči in tiho skušal peti:

„Maričica, duša!
Tvoje obrvice
kot da so mi zlate . . .“

„Šandor, ti si dečko! Kaj ne, Barica?“

Vsa je zadrhtela, a oči ni dvignila.

„Zdaj pa kaj okroglega, Mavra! Na, pij!“

Cigan je vstal s klopi za durmi in plesal k mizi. Izpil je prvi kozarec in že natakala drugega.

„He, Mavra, ti si kot vinska mešica!“

„Pazi se, da ne utoneš!“

„Bog daj zdravje, možje!“

Cigan je postavil kozarec na mizo in pritisnil piščal na usta. Klarinet je pijano zavriskal in za njim so zazveneale strune strastno in bolno.

„Hoj, Mavra, sam godi, tvoj Šandor pojde z Barico plesat!“

„Kaj bo plesala s ciganom!“ se jo oglasil mlad zidar. Sedel je na oglu mize s potlačenim klobukom na glavi; bil je golorok ter po hlačah ves oškropljen z apnom.

„Naj gre pa s teboj, Matej, če si dečko!“

Šandorju je blisknila jeza v očeh in lok se je ustavil.

„Šandor, pojdi plesat z Barico,“ je vdrugič zaklical veseli ženin.

„Jaz grem plesat ž njo!“ Matej je vstal in zavpil: „Alo, godi, cigan!“

Mavra je pokazal zobe, kot bi hotel ugrizniti v klarinet. Zapiskal je in namežiknil tovarišu.

„Godi, cigan!“ je kričal Matej.

Šandor se ni ganil. Sedel je na klopi kot pripravljen na skok. Zdelo se je, da hoče planiti v tekmeča, vzplavati po zraku in pasti zviška nanj. Toliko gibčnosti je bilo v njegovi sklonjeni postavi,

moči v napetih rokah in poguma na obličju. Ostal je hladnokrven, le oči so mu tlele kot žerjavica.

Matej je zagrabil na mizi bokal in ga nameril proti Šandorju. „Godi!“

Krčmar ga je hotel prijeti za roko, a že je steklenica zažvenketala ciganu nad glavo in se razbila ob zidu.

„Pustite, pustite Šandorja!“ Barica se je plaha in drhteč groze vrgla med goste, planila k mlademu ciganu in ga objela. Zakrila ga je s svojim trepetajočim telesom in gledala nazaj proti gostom.

„Pustite ga!“ Strah in ljubezen sta sijala iz njenih oči.

Gostje so se zasmejali.

„Bes, ciganova ljubica,“ je zavriščal Matej.

„Ciganova ljubica,“ je ponovil še enkrat.

„Ha-ha, oštir, pri ciganu se možj tvoje dekle.“

„Kdo to pravi? Tega ne govori, ni za šalo!“ Krčmar je bil srdit; prijel je hčer za roko in jo peljal skozi vrata: „Pojdi spat!“

„Matej, kaj pa delaš neumnosti,“ so se oglasili drugi.

„Ej, tega pa ne,“ je rekel Jošt in zmajal z glavo. „To se pa nisi postavil!“

„Ne, Barice pa ne pustim vsakemu,“ je vpil zidar . . . „Ne pustim je pa ne!“

Matej je postal siten, zato so ga vrgli čez prag.

Pozno v noč so se še gostje objemali pri vinu. Vmes je vriskala piščal, gosli so ječale.

(Dalje prihodnjič.)

Topel, solnčen dan.

Topel, solnčen dan poraja
nad gorami se, žari . . .
in na jasnem nebu vstaja
kralj ljubezni in moči . . .

Topel, solnčen dan poraja
nad gorami se, žari . . .
dan ljubezni v duši vstaja
zlató solnce v njej gori. —

Po poljanah in po dolih
tiho hrepenenje spé . . .
in na cvetju v krasni luči
rosni biseri drhté . . .

Dvigajo peroti želje,
skrite želje v dnu srca,
dvigajo peroti k tebi,
dan ljubezni, dar neba!

Kristina.

Po istem tiru.

Spisal Jos. Frančič.

(Dalje.)

III.

jeno mlado srce se je kmalu iznebilo sentimentalnosti, ki se ga je bila lotila za hip v pogovoru z materjo. Ko se je bila izvila njenemu objemu, da bi šla v kuhinjo poskrbet za kosilo, so ji takoj zarojile druge misli po glavi. Tiste lepe modre oči so se ji prisvetile zopet nasproti in ko je mislila tako nanj, so se ji zakrožile ustnice v prijeten usmev, prav kakor bi stal pred njo in bi se hotela odzvati njegovemu nasmehljaju.

Ah, kako krasen je bil! Zlasti tiste male, predrzne brkice njegove — ah! . . .

Bog ve, kdo je bil, Bog zna, ga bo li še srečala kdaj?

Zadnja misel jo je vznemirila. Če bi ga nikdar, nikdar več ne videla? . . . Nikdar več! Vse drugo bi potrpeła, samo tega ne! Ne, ne, mora, mora ga še videti! —

Razkošnost, ki jo je navdajala ob mislih na ljubega neznanca, ji je skalil zdajpazdaj spomin na materine besede: „Boj se moških!“

Kako čudno povelje to! Zakaj pač je tako govorila mati? . . . In često se je izražala še ostreje! Često se je je lotila neka razjarjenost in tedaj je rohnela:

„Vsi moški so nepošteni, vsi moški so lopovi! Boj se jih, nobenemu ne verjemi, pred vsakim beži! . . .“

Nedoumno! Njega naj bi se bala, pred njim naj bi bežala, ki je bil tako ljub, tako lep, ki jo je znal tako sladko pogledati, ki se ji je tako prijazno nasmehnil? . . . Ne, ne — mati je včasih krivična, ali pa ne misli tako hudo, kakor govori! . . . Zna Bog . . . —

Za nekaj hipov so se je lotile dvojbe, par trenutkov je omahovala . . . Že se je hotela vrniti k materi in ji povedati o današnjem doživljaju. Nekaj ji je reklo, da bi to morala storiti. Toda spomnila se je, da je bila materi prikrila del resnice in da bi morala zdaj iznova lagati, da ne bi prišla v protislovje sama s sabo. In pa — čemu jo vznemirjati, ko se vsake reči tako prestraši! . . .

In obdržala je sladko tajnost zase . . .

Sicer pa — kaj je bilo na vsem tem? Se je bilo mar kaj zgodilo? Nič! Prav nič!

Ali dozdevalo se ji je, da samo pri tem ne ostane! Dozdevalo se ji je, da bo kdaj nemara še govorila ž njim! . . . Njeno srce ni mirovalo, utripalo ji je burno, koprnelo je in zahtevalo . . . „Nič se ni zgodilo in nič se ne zgodi!“ je zatrjevala sama sebi, a pri tem je bil v njeni drobni glavici storjen trden sklep, da pojde še ondod na izprehod, kjer sta se bila srečala . . . da, hoditi je hotela tako dolgo tisto pot, da jo dovede zopet slučaj ž njim skup . . . Oh, samo enkrat, samo enkrat ga je hotela še videti! —

Kaj naj se tudi zgodi? . . . Zakaj naj bi ga ne videla zopet? . . . Bala naj bi se ga? . . . Čemu vendar? Kako čudna je včasi mamica. Kaj pri milem Bogu bi ji mogel prizadeti hudega? Ali se mu ni na obrazu čitalo, da ga je sama dobrota? Ali ni mar njegov pogled napolnil njenega srca z neko čudno slastjo? . . . Ah, kako sladko jo je prešinilo, ko je vpri tiste svoje lepe oči vanjo, kako nepopisno dobro ji je del tisti ljubki smehlaj njegov! . . . In ona naj bi se ga bala, izogibala? . . . Kako bi moglo priti kaj slabega od takega človeka? . . . „Ne, ne, mamica, le prečno gleda!“ si je rekla. „Ona vedno sumi kaj!“

A tisto — s sestro? . . . No, to je bila neka neprijetna stvar, dasi ni vedela kaka! Mama je jokala tistikrat in tarnala, vila je roke in kričala, da so vsi moški lopovi. Toda v kaki zvezi je bila ona z vsem tem? . . . Vsi moški lopovi! . . . Ah, to ni mogoče! Zakaj pa hodi toliko žena tako mirno in zadovoljno poleg svojih mož? Ne, mamica je v svojem čudnem srdi pretiravala! In ali ji ni ona sama pri drugi priliki priporočala, naj bo pridna in bogaboječa, naj moli rada, ker ji nakloni potem ljubi Bog dobrega moža, ki bo skrbel zanjo? Ej, kako se vse to ujema? . . . Ah, ta mamica, kako čudno je govorila včasi! Zakaj pa ne bi bil baš ta, baš ta tisti dobri mož? Ah, gotovo, prav gotovo je bil ta pravi, če sploh kateri! . . .

Domišljija jo je zanesla v rajske višave, tja, kjer dobi srce v izobilju vsega, kar mu prija, kjer živi lahko vsakdo po svojih srčnih potrebah . . .

Toda vedno zopet se je pojavila neka disonanca v njenih prsih . . . Ko se je najbolj vdajala razkošju, se je iznova spomnila materinega opomina: „Boj se moških!“

Kaj, ako bi ji povedala . . . Najbolje bi bilo! . . . Toda če bi ji odsvetovala . . . če bi ji potem prepovedala? . . .

Materini nauki so se borili z njenimi željami.

A želje so bile silnejše in močnejše . . .

IV.

„Ah, če bi moja mama vedela, da sem si drznila, da sem si upala . . . Veste, ona me vedno ošteva: „Ti si tako sitna, ti si tako nadležna! . . .“ No, in prav ima! Res je to! Ali kaj se hoče? Taka sem in ne morem biti drugačna! Radovedna sem kakor veverica, da, kakor veverica! Vsi pravijo tako, zlasti teta Nina. In res je! Radovedna sem! Od tistih dob, ko ste mi bili rekli, da naj vas obiščem, ko ste rekli, da moram, moram priti k vam, mi ni dalo, pa mi ni dalo miru! . . . Noč in dan mi je bilo v mislih: Bog zna, kako ima, kakšna je njegova soba, česa pogreša, ko nima prave ženske, da bi poskrbela za to in ono! . . .

Žvrgolela je, da je človeku srce igralo veselja, ko jo je čul.

„Ali zakaj me ne tičeš, srček?“ je vprašal on.

„Zakaj vas ne tičem? . . . Ne vem — ne morem! Tako težko bi mi šlo z jezika: ti . . . ti —. Ah, ne, kako naj bi jaz vas tikala? . . . Pač bi bilo to lepo, ali —.“ Žalostno je povabila glavico. Vztrepetalo ji je srce, zadrželo ji in zakoprnelo po sreči, a obenem zaslutilo nemara, da ji ona sreča ni namenjena . . . Pomolčala je, potem pa zopet začela: „Moja mamica — vidite — skoro kesam se, da sem prišla . . .“

„Pa zakaj?“

„No, glejte, ako ji povem — kdo ve . . .“

„Bog ne daj ji povedati! . . .“

„Ne?“ —

Punčice v očeh so se ji raztegnile in zastrmela je.

„Torej ima mati morda vendarle kak vzrok, ko jo opominja, ko ji pravi, naj se boji moških?“ je pomislila. Brbljala je ves čas veselo, razposajeno, ali pri srcu ji ni bilo nič prav lahko. In zdaj se ji je zaznalo na obrazu, da se je je lotil dvom, ki jo vznemirja . . . On je zapazil to in skušal jo je potolažiti.

„Ah, matere imajo vedno tako čudne nazore!“ je dejal in namrdnil se. „Matere tako rade pozabljajo, da so bile same enkrat mlade! . . .“

To jo je zopet presenetilo. To so bile približno tudi nje misli. Takoj je bila zopet bolj mirna in odvrnila je:

„Menda res! . . . Da, da! . . . Toda neprijetno mi je vendarle, da ji ne smem razodeti resnice!“

Njemu se ni ljubilo naravnost odgovarjati na te besede, zato jo je vprašal:

„A kaj ji porečeš, če bode hotela vedeti, kje si bila?“

„Ah, rekla sem ji že, da grem obiskat prijateljico in da me ne bo tako hitro domov!“

„Dober izgovor!“

„Dober, ali grdo je lagati!“

Nikoli ji take majhne neresnice niso obteževale vesti, a danes ji je trepetalo srce v čudni vznemirjenosti ob zavesti, da je lagala. Kakor bi se sramovala, je povesila oči, da so se ji tiste dolge, temne trepalnice ulegle po belih licih.

On jo je motril zvedavo. Potem pa je rekel:

„Iz takih majhnih, dražestnih ustec, kakor so tvoje, srček, je celo neresnica nekaj presrčkanega!“

Počasi je zopet dvignila veke. Kakor bi si potihem ponavljala njegove besede in kakor bi preudarjala njih pomen, je nekaj časa molčala, potem pa so se ji razžarile oči in ustnice so se ji zategnile v vesel nasmeh. Ah, kako ljubko je znal govoriti! Še nihče, nihče ni govoril tako ž njo. Ah, da, to bi bil mož za njo, takega moža bi morala ona imeti, ki bi mu celo nje napake, nje grehi ugajali! Kako dobro so ji dele njegove besede! Takoj se ji je vrnilo zaupanje do njega in ž njim prejšnja živahnost in lahkomiselnost.

„Ah, kake se iznebite!“ je vzkliknila veselo, kakor bi bila kaka postarna dama, a on mlad pobič, ki se sme na tak način zavriniti.

„Sicer pa — kaka laž je to?“ je nadaljeval on trezno in oči so mu še vedno počivale na njej. „Naj obiščem prijateljico ali prijatelja — precej vseeno!“

Nasmejala se je živahno:

„Hihihi, res! . . . Ali vendar! . . .“

Njemu pa je bilo tega že preveč. Obraz mu je izpreletelo nekaj hladnega, krutega, ko je rekel:

„Ah, kaj bi se ukvarjala s temi rečmi! Bodiva vesela! Pij malo in jej in ne misli na nepotrebne stvari!“

Natočil je napol izpraznjena kozarca in pil. In tudi ona je dvignila čašo in s slastjo je srebala iz nje pijačo.

„A — čujte . . . kako vino je to, da je tako sladko? . . .“

„Ti prija? . . .“

„No, da!“

„Vidiš, to je pikolit!“

„Ah, to torej je pikolit? . . . O pikolitu sem že čula, toda pokusila ga do danes še nikdar nisem! Kako se to pije! . . . Kakor medica! Ah, ah, če bi moja bolna mamica imela kaj takega! . . . Pa to je drago, jeli?“

„No, tako, tako!“

„Ta steklenica stane nemara eden, dva forinta? Slišala sem že o tako dragih vinih!“

„Približno toliko, da!“

„O — o!“ se je čudila in iznova je približala kozarček k ustom. Zdaj se ji je vino še boljše zdelo, ko je čula, kako je drago.

Pomislila je, koliko denarja je bilo že to pri njej doma.

„Pa pecivo imate tudi izborno!“

„Zato pa jej in pij!“

In ubogala ga je, potem pa je začela:

„Da, res, krasno imate tu — tako nekako sem si tudi predstavljala vaše stanovanje. Ali navzlic temu se vidi — oprostite — da nimate prave gospodinje! . . . Moja mama je imela prav, ko je rekla nekoč: „Samci so reveži, pri njih je vse v neredu!“ Vidite, tisto le ondi na primer . . .“

Hotela je vstati, a on jo je potegnil k sebi nazaj na zofo. „Nikar, tu ostani! Kaj bi tisto! Pri meni bodi in povej mi raje, če me imaš kaj rada?“

Pogledala ga je globoko in iskreno.

„Kako bi vas ne imela rada, ko ste tako dobri z mano! Ah, rada vas imam, rada! Ali pustite me — jaz vam moram napraviti malo reda! Čemu sem pa prišla? . . .“

Neprestano je čebrnjala in zvonko se je razlegal njen prijetni glasek po sobi.

„Da, pospraviti vam hočem in v red vam hočem deti malo! Videti morate, kako bi bilo, če bi bila jaz pri vas! . . .“

Zopet se je dvignila, a on jo je iznova obstregel in potegnil jo s tako močjo nazaj, da je padla zviška na zofo in da so se zazibali vzmeti pod njo. To ji je posebno prijalo. Zasmejala se je glasno in še sama je začela poskakovati . . .

„Ah, kako prijetno!“

„Kaj ne da? . . . Toda pij!“

„Saj pijem!“

Pila je, zibala se še nekaj časa, potem pa je hipoma planila pokoncu. Prepozno je iztegnil roke za njo, zmuznila se mu je. In lotila se je z vso resnobo dela. Pri tem pa je venomer brbljala:

„Vidite, to bi moralo biti tam, a ono tu! Prenesimo torej: A — a? . . . Kaj pravite? Ni mar res lepše tako? In ona slika tam — čakajte . . . No, za silo ostane lahko na svojem mestu, ker nimate druge primernejše . . . Kako pa je kaj v vaših omarah? . . . O jejmine, kak nered to! Skrajni čas, skrajni čas, vam pravim, da dobite žensko, ki bo pospravljala za vami! . . . Ne, to je kar grozno! . . . Kako prav govori moja mama! . . . A zdaj pogledjmo še to . . .“

„Ali srček, ne muči se! . . . Pojdi raje pokušat pikolit!“

„Pikolit je res strašno dober! Še nikdar ga nisem pila in Bog zna, če . . . Toda časa ni zdaj . . . No, prinesite mi sem čašico, da bom potem laglje delala . . . Pa kaj sem vas hotela še vprašati . . . Ali smejo — dame piti kaj takega?“ . . .

„Saj pikolit je vendar nalašč za dame!“

„Mislila sem si! . . . O srečne, srečne tiste . . . Ali zdaj gledimo dalje in delajmo, da bode zopet enkrat vse lepo v teh prostorih . . .“

Začela je odpirati predal za predalom pri omarah in povsod je naletela na kaj, kar ji ni bilo všeč, povsod je z veliko vnemo prekladala in urejevala.

„Ah, tu bi bilo treba vse druge, vse druge razporedbe! Kako nerodni ste vendar vi moški! . . . Ničesar ne zadenete! Vam, oprostite, bi bila prisojala res malo več spretnosti . . . Joj, kakšno je tu! Ne, kaj takega, čujete . . . —“

Bila je dražestna, ko se je tako vrtela in sukala ter govorčila tako nebeško naravno, a njega je dolgočasilo. Ustopil se je tik nje, položil ji roko okrog pasa in zdajpazdaj jo je privil k sebi, da so se njeni mehki lasci dotaknili njegovih lic in da je začutil gorkoto, ki je žarela iz njenega razgretega obraza.

Ona pa se ni menila mnogo za to. Trpela je, da jo je pri tiskal k sebi, ker ga je imela rada, a pri tem je še nadalje pospravljala in urejevala . . . Bila je uverjena, da mu stori veliko uslugo in da si pridobi njegovo hvaležnost s svojim prizadevanjem.

„Tako, vidite, zdaj ima vsaj nekaj podobe vse to! In zdaj mi je tudi malo odleglo pri srcu. Zdi se mi, da sem storila dobro delo, in če naposled to tudi povem mami . . . Saj me je dostikrat učila, da naj bom postrežljiva! . . .“

„Ah, čemu, čemu bi pravila o tem mami! . . . Bog zna, kaj bi si mislila, in potem bi ne bilo nič več z obiskovanjem — prijateljic.“

„No, saj ji nemara ne povem . . .“

„Sediva zdaj zopet, ko je vse v tako lepem redu!“ — Prijel jo je za roko, da bi jo povedel nazaj na zofo.

„Ne, čakajte, še te knjige naj si pogledam! Ah — kaj pa je to? . . . Te slike . . . Ne, kaj tako nespodobnega . . .“

„To je vendar lepo, srček!“

„Lepo? . . . To naj bi bilo lepo? Ne! Grdo je, pravim! Vidite, zdaj mi je zopet žal, da sem prišla! . . . Greh je, imeti take slike, veste, greh! . . .“

Ustnice so se ji nabrale v osorne gube, a oči so ji zastajale nehote na posameznih slikah. Napol v tla, napol nanje je zrla pa zardevala. Naposled pa je zatrla radovednost.

„Vstran, vstran s tem!“ je viknila. „In če hočete, da vam pridem še kdaj v red devat vaše stanovanje, potem naj izgine to odtod! . . .“

Užaljena je stopila k oknu. Toda hipoma je pozabila vse to in začela je s prejšnjim lahkotnim glasom:

„Aj, kak visavis pa imate ondile? Hihhi! Glejte, glejte — neka mlada dama zre s kukalom semkaj!“

On se je dvignil. Pristopil je od strani ter jo potegnil nazaj.

„Zapriva okno!“ je rekel.

„Čemu? Ah, se je — bojite mar?“

„Kaj bi se je bal! Vendar . . .“

„Ne, ne, ne, okno naj ostane odprto!“

In odrinila ga je vstran, dasi se je odmaknila malce od okna . . . Za trenotek se ji je zresnilo lice, ali takoj ji je šinilo zopet nekaj veselega skozi glavo in iznova se je začela smejati.

„Aj, vi se bojite, da bi ne bila ljubosumna, ta lepa mlada dama!“

„Li veš, kaj se pravi, biti ljubosumen?“

„Moj Bog! Kaj takega se čuje vendar vsak dan! Po časopisih se čita in . . . No, saj sem bila nekoč že sama skoro ljubosumna! . . .“

„Kaj praviš! . . . In zaradi koga?“

„Ah — tega, tega pa ne zveste! Toda čujete, to vino . . .“

„Kaj pa je?“

„Ah, tako vesela, tako razpoložena sem in tako toplo, tako radostno in prijetno mi je pri srcu! . . . In je li res to vino za dame? . . .“

„Če ti pravim!“

Pomolčala je zopet. Pomislila je, kje in kake so tiste dame, ki pijo tako dobro vino, in kako imenitne so. Potem pa je nadaljevala:

„Veste . . . veste, še nikdar, nikdar nisem bila pijana, a zdaj se mi zdi, kakor bi bila! Slišala sem praviti, da se pijanemu človeku vse suče . . . vse vrtil . . . In meni je zdaj, kakor bi vse plesalo

okrog mene in kakor bi tudi sama plesala. Čujete, če bi bila res pijana . . .“

„Kaj — potem?“

„Ah, ne, ne, pijana nočem biti! To bi bilo grdo, to bi bilo gabno! Bog ne daj kaj takega! Vse žive dni bi si ne upala več med ljudi! . . . Ah, ne, samo pijana ne —“

„Saj nisi, srček!“

„Ali nisem, ali res nisem? A zakaj mi je tako čudno?... Ne, nisem, ker vi pravite, da nisem! Ah, čujete, jaz vas imam tako rada, tako rada! In danes še posebno! Tako dobro, tako prijetno mi je pri vas! Toda povejte mi, ste li poštene, je li prav, je li prav, da vas imam rada? . . .“

„Ali srček, zakaj bi ne bilo to prav?“

Nagnil se je k njej in ji zatisnil s poljubom usta. Ona pa, kakor bi ji ne bilo za to, ali kakor bi pomena takega poljuba niti umela ne, ga odrine od sebe in nadaljuje:

„Vidite, mama mi je tolikrat rekla: „Dekle se mora varovati!“ Jaz tega nisem umela, a zdaj se mi zdi, kakor — da sem se premalo varovala, kakor da sem bila premalo previdna . . . O Bog, o Bog, kako čudno mi je! . . . Ta neznosna vročina . . . Ah, kaj ne, kaj ne, da ste poštene? . . . Moja mamica mi je rekla včasih, da so vsi moški nepošteni, vsi lopovi. A vi ste poštene, kaj ne da, vi ste mi v resnici dobri? . . .“

„O tem vendar ne smeš dvomiti! Rad te imam... zelo rad...“

Sklonil se je zopet k njej in iznova jo je poljubil.

Ona pa je tožila:

„O — meni je, kakor bi se me lotevala omotica! Prosim vas pri milem Bogu!... Ah, kaj poreče moja mamica, če pridem taka... taka domov!“

Opotekaje se je zgrudila na svoj prejšnji sedež in on je sedel poleg nje.

„To preide . . . to preide vse takoj!“ jo je tolažil.

„Tako zaspana sem, tako trudne so mi oči!“

„Pa zaspi, srček, zaspi . . . Naredimo malo bolj temno . . .“

„Ne, ne, okno naj ostane odprto . . .“

Ali on je navzlic njenemu ugovoru vstal, stopil k oknom ter jih zastrl s šaluzijami.

„O da, vi ste dobri, vi ste poštene, toda tiste podobe morate spraviti proč . . . jaz vam prinesem drugih, lepih . . .“

Nekaj nepopisnega je zvenelo iz njenega glasu: strah, žalost, obup in razkošje — vse obenem. In še mileje je zaprosila:

„O jaz vas imam tako rada, tako nad vse rada, bodite tudi vi dobri meni! . . . O bodite pošteni . . . pošteni . . .“

On ni dal odgovora, a ustnice mu je obvel čuden usmev, ko je prisedel zopet k njej . . . —

(Dalje prihodnjič.)

Skrivnost.

Te tvoje ustne govore molčeče,
dehtečesladke bajke govore,
kot roža mlada, ko s temó šepeče,
ki v sinjih lasih čez vrtove gre.

Da z ognjem večnih zvezd te bodem ljubil,
skrivnosten prst zapisal je na nje,
da te bom ljubil in se bom izgubil,
ker v duši nosil tvoje bom ime.

Vladimir Levstik.

V cerkvi.

Aprlo Vanj se trudno je oko . . .
„Glej, duša mi je polna hrepenenja
in želj je v srcu celo mi nebo,
a pot je trnjev — in nikdar nejenja . . .“

Da dvignil kdo bi z močno me rokó
in vedel me do solnčnega žarenja!
Hoditi sam — to je hudó, težkó
in vedno večja mera je trpljenja! . . .“

Vse tiho . . . Vzduh polní tajinstven mrak,
tišine svete ne kali korak —
in v križ popotnik je pogled uprl . . .

Skrivnostno se je razgorél oltar . . .
In videl glave zmučene je žar ,
in za trpljenjem je vstajenje vzrl . . .

Vojeslav Molè-Spitignjev.

Satura.

Spisal L. Pintar.

V Ljubljani je možič,
ki misli, da je ptič —

Rebič je bil za Prešernovega šolanja na ljubljanskem liceju profesor za grško filologijo; pisal se je mož Elija Rebitch z nemškim pravopisom. Njegov hvaležni učenec Jožef Kovačič, stolni korar v Trstu, je spisal l. 1869. za Drobtnice (XX, 187) o svojem učitelju

kratek životopis, iz katerega hočem posneti naslednje podatke.

Elija Rebič se je rodil v vasi Stojdragi ali Stojdraži na Gorjancih v Žumberški vojaški krajini 12. septembra 1784. Oče Pavel je pal kot naddesetnik l. 1789 pod Lavdonom pri naskoku Belgrada, zapustivši vdovo Maro z dvema sirotama, Elijem in Marico. Najprej je poslala mati našega Elija v šolo v Brežice, dalje v Karlovec in po dokončanih tu malih šolah dalje v latinske v Celje in potem v Maribor. Modroslovje je dovršil v Ljubljani, potem vstopil v grško katoliško semenišče v Zagrebu — in želel biti posvečen po rimsko-katoliškem obredu. Ker mu to ni izšlo po volji, je šel v Gradec na pravoznanstvo ter postal leta 1812 okrajni komisar na slovenskem Štajerju, pa se v tej službi ni čutil srečnega in zadovoljnega. Na celjski gimnaziji izpraznjena in razpisana služba ga izvabi h konkurznim izpitom — in 25. decembra 1812 ga je izbrala c. kr. dvorna komisija za šolstvo med profesorje humanitetnih šol. Slomšek je bil v Celju njegov učenec. Tukaj se je Rebič zaročil s hčerjo advokata, rojeno Ljubljančanko, Marijo Kastelic. V Celju je bil le nekaj čez tri leta in leta 1816 so ga prestavili v enako službo v Ljubljano za Vodnikovega naslednika, kjer je ostal na isti stopnji do leta 1826, ko so ga povišali za profesorja klasične filologije in občne zgodovine na filozofiji. Leta 1849 je dobil veliko zlato svetinjo za zasluge in po dokončanem šolskem letu 1854 je stopil kot licejski prefekt v pokoj. Po novem letu 1865 je zbolel in po kratki bolezni umrl 17. januarja — ter počiva pri Sv. Krištofu poleg svojega sošolca in tovariša Jurja Pavška.

Rebič je bil načitan in učen mož, ki je poleg hrvaške materinščine znal slovensko, nemško, latinsko, grško in za potrebo francosko, — sicer pa velik čudak, originalen posebež. Bil je pobožen

in zmeren, znan kot antialkoholik in antinikotnik („hud na toba-karje“). Z desnico na čelo in srce kaže, je imel navado vzklikati: „Tu nič — in zopet tu nič — o ubogi svet, ki take rojence imaš!“ Drugi pripovedujejo, da je često opominjal svojim učencem: „Der Mensch muß Kopf und Herz am rechten Ort haben“, pripovedujejo seveda s hudomušnim dostavkom, da je pri besedi Kopf položil desnico na prsi, a pri Herz pokazal s kazalcem na čelo. Pri važnih zgodovinskih dogodbah se je v svojem predavanju rad razvnel ter s svojo živo in razločno besedo zašel v pridigarški ton. Zaradi te bobneče njegove retorike so ga baje učenci šaljivo imenovali grmečega Peruna (Juppiter tonans) — in kdo ve, če mu ni morda ravno šegavi Prešeren obesil tega priimka, vsaj je tudi — veleučnemu sicer, a domišljavemu Kopitarju naprtil vzdevek „visoki gromovnik“.

Rebič je pogočno ime (patronymicum) s priponko „-itj“ izvedeno iz Reb (Jereb) enako kakor Rabič ali Robič iz Rab ali Rob. Kakor je Rab (Raab; javaljne = vran, krokar) iz stsl. apelativnika „rabъ“ (servus) zaosebljen: — rob = ujetnik, suženj, torej Robič (Servius): — enako nam je tudi Reb (primeri Rebek) razlagati menda iz korena „rembъ“, pa mislim, da ne tako, češ da se je vprav ime ptiča „reb“ ali „jereb“ (Repphuhn) preneslo prosto na osebo, — ampak tako, da isti apelativnik, ki označuje grahasto-pikastega ptiča, jereba, označuje tudi po licu pegavega ali od osepnic hrpavega človeka (sommersprossig, pockennarbig). — Znano je, da sta bila i Prešeren i Čop kolikor toliko vneta etimologa, da sta za priimki tudi iskala prvotnih pomenov dotičnih imen, da sta jih v tem zmislu tudi prevajala, bodisi slovenila, bodisi latinila, da jima sploh niso bila osebna imena slučajne konvencionalne brezpomembnice. Naštejmo nekaj vzgledov. Kopitar jima je Formularius (mož kopitni), Anastazij Grün pa ali Turjačan ali Zelenec. Prešeren piše Čopu iz Celovca (Lj. Zvon VIII. 571.): „Das Stück (Budik's „Adolf von Nassau“) hat mich auf die Etymologie des Namens Budik geführt. Bud Widhopf, inde deminutivum Budik“. (Primeri: Vodeb, Vdovič iz Vdobič, Dabovič.) V svojem imenu vidi Prešeren razposajenca in objestneža,¹⁾ ko sproži nase sršena:

Smé nekaj nas, kër smo Prešérnove, biti prešérnih;
Pesem kaže dovòlj, kàk je naš óče kroták.

¹⁾ Etimologom bodi opomnjeno, da za „objesten“ ne velja Miklošičeva razlaga (V. Gr. I, 344) eigentlích „voll angeeßten“, da besedi ne služi za podlago koren „jad“, ampak „buj“, da je „object“ nastala iz „bujest“, t. j. silovitost. — —

Razumljivo in ob sebi umevno se mu zdi, da Holzapfel (Lesničnik) ne more peti sladkih in Levičnik ne pravih. — Prevzetna gospodična v „Prekopu“ se zove „Severa“, t. j. stroga, ki ostro sodi o mladem svojem pevcu, a mladi pevec v „Neiztrohnjênem srcu“ se imenuje Dobroslav, ki je dobrasrčen in brez zlobe, potrpežljivo vdan v svojo usodo itd. Dvomno je, ali je Prešeren znal za kako etimologično razlago imena „Rebič“, ali je ni znal, gotovo pa je, da je kedaj o njej razmišljal, ker je bil videti na taka tolmačenja zelo nagnjen, a gotovo tudi, da je tisto ime nalašč izpremenil v „Repîč“, da je le izvrtal priliko, da se iz bombastnega govoruna izza katedre, obenem Pavškovega prijatelja, malo porogljivo pošali. Zanimivo bi bilo vedeti, kedaj da je Prešeren to zbadljivico zložil, ali že v dijaški svoji prešernosti, ali šele pozneje, če je bil morda Rebič s tovarišem Pavškom kaj soudeležen pri cenzurnih intrigah zoper Čebeličarje in zoper Prešernovo literarno delovanje. —

Zmisel zbadljivice pa je tale: Mož misli, da je mož — globokoučen in visokomiseln, da je v literarnih in modroslovnih stvareh njegova sodba temeljita in veljavna, — a v resnici je samo možîč, precej omejenega obzorja, ki brez kritične svoje zmiselnosti, brez estetične razsodnosti v svojih tiradah z blestečim visokoslovjem samo ponavlja iz knjig nabrbrano učenost. Pomniti je, da Rebič po osebi ni bil majhne, cahejske postave, ampak dosti visokorasel, da tedaj pomanjševalnica „možîč“ ne more veljati njegovi staturi. Mož misli, da je ptič (ein Blitzkerl!), ki se z drznim poletom kakor blisk dvigne nebu pod oblake v svoji učenosti in duhovitosti, — da je ptič, ki mu ga ni para, — da je ptič, t. j. da visoko nadkriljuje druge. Toda mož se v svoji domišljavosti moti, on je le zadnji ptičev privesek, namreč repîč (codetta, Schwänzchen), nekakov vlečkonosec v izprevodu prosvetljencev, — stržek, skrit med peresi orlovega repa pri tekmovalnem vzletu ptičev [v zmislu znane basni]. Tako je zafrknil zbadljivec Prešeren Rébiča, premenivši mu ime v Repîč. —

* * *

V Ljubljani je dehúr —

Dolgo nisem mogel razumeti čudne zveze v znanem sršenu na Čopa z naslovom „Čudni dehúr“. — Nikdar nikjer še nisem ne bral ne slišal, da bi dehurji knjige žrli; to opravljajo razni knjižni molji. — In če nam ime „knjižni molj“ (Bücherwurm) v prenesenem pomenu zaznamuje tudi osebo, ki vedno v knjigah tiči in venomer

po knjigah brba, vendar ne moremo pojmiti, zakaj in kako naj bi taki osebi rekli „dehúr“. — Dehúr ima temnorjavo, gorko in trpežno kožuhovino, ki je pa zaradi zoprnega duha malo čislana, in je znan pokončevalec podgan in miši, hrčkov in gadov — dà, gadov pik mu je neškodljiv. Izprva sem mislil: morda je Čopov zimski kožuh bil povod čudnemu vzdevku, potem zopet: morda je bilo temu povod dejstvo, da je bil Čop kolikor toliko krotitelj gadaste svojati, ki je nasprotovala Čebeličarjem. Toda oboje tolmačenje bi bilo neverjetno prisiljeno. — — Brez vsake zveze pa takov vzdevek vendar ne more biti. In tu mi pride na pomoč zgoraj omenjeno strastno veselje Čopovo in Prešernovo do etimologiziranja. Tudi Čop je kedaj vrtal in razglabljal o pomenu svojega imena. To je razvidno iz korespondence. Čop je pisal 1. marca 1820: „Neulich habe ich aus Görz von meinen Freunden Savio und Jeklin Nachrichten über den Vorschlag zur Besetzung der 3 Humanitäten erhalten. Da heißt es: „Unter den 5 Competenten (einer aus Gratz, einer von Fiume, die 3 übrigen kennen Sie) hat der H. Präf. Schoen nur zwey als taugliche Lehrer vorgeschlagen: H. Milharzhizh für Görz und einen gewissen **Cirranus**, der in Laibach competierte (nämlich mich) für Fiume“. — Polatinjena oblika „Cirranus“ kaže, da so si razlagali ime „Čop“ za čopolasega kodravca (Krauskopf). — Polšesto leto pozneje (27. decemb. 1825) je pisal Čop iz Lvova Metelku: „Noch bestimmter unterscheiden wir ein doppeltes zh; schärfer in zhefna, zhevli, gelinder in zheda, zhaf. So würde bey uns jeder lachen, wenn man das Zh in meinem Namen so aussprechen würde, wie in zhaf. A propos: Schreiben Sie doch nicht meinen Namen Tschop — hier heiße ich nicht so, man spricht das zh ganz anders aus, und ich gebe mir gar keine Mühe die Aussprache zu berichtigen. Schlagen Sie im Linde czop nach, so werden Sie die Ursache finden.“ — No, če pogledamo v Lindejev slovník poljskega jezika, najdemo (I, 376), da pomeni czop storžast les za zatikanje bačev in sodov, t. j. naš čepek, a v prenesenem pomenu da zaznamuje tudi pijančka ali vinskega bratca. „Hop“ je znani medmet, s katerim se spremlja skok; zložen s predponko „z“ (ozir. „vz“) dobi obliko zhop (ozir. vzhop, t. j. poskok, exultatio). — Treznemu Čopu torej ni bilo prav, če bi ga bili Poljaki imenovali pijančka, ljubše mu je bilo, da so izgovarjali njegovo ime sh op ter ga tako označevali za poskočnega, veselega človeka. Tu ne bomo mislili na skakače in flagelante, obrnimo se rajši na drugo stran. — Znani ptič „vdab“ se imenuje nemško Wiedehopf, kar razlagajo etimologi za Waldhüpfer, češ, ker po pašniških tleh

sredi lesa skakuca in goveje govno prebrskava. Isti ptič se pa tudi odlikuje po svojem čopu (Schopf, Federbusch). Res da imamo še drugih čopastih ptičev, tu je čopasta kokoš ali čopka (Schopfhennē), čoparica (Haubenmeise), čopasti škrjanec ali čufka (Haublerche), pa tudi skovir ali čuk (Tschaffitel, Schopfeule) in uharica z nasršenim čopom, ki tej ponočni ptici daje mačje glave obraz. — Ko bi bil torej hotel Prešeren z namigljajem na Čopovo ime izbrati samo čopastega ptiča, bi si bil lahko za označenje mnogega študiranja (knjigožrtja) primerneje in resnobneje izbral čuka, Ate-ninega ali Minervinega ptiča, kot znak modrosti, kot atribut pravega literarnega lukubracijonista. — Toda Prešeren je bil tu maloresnoben hudomušnik, porogati se je hotel prijatelju Čopu, porogati zlasti zaradi njegove bojazljivosti proti gromovniku Kopitarju in ga tako posredno izpodbosti na literarni abecedni boj zoper Kopitarja in Metelka. Pravi mu „Čudni dehur! Grosser Maulmacher!“ češ, privatno se širokoustiš čez nasprotnike, javno si pa ne upaš nadnje. — „Lasse einmal Deine Ansichten über die Lettern drucken, ut infirmi corroborentur. — Accingere. „Rusticus exspectat“. — Oboroži se in pripravi na boj! Udari! — Tu m p e c le čaka in gleda debelo. Ti pa pokaži, da nisi „rusticus“, slaboumen preprostež (ein Tschapp, Tschapel —). Tako mislim, da je razumeti tukaj v pismu citat iz Horaca (Epist. I, 2, 42.) — in zopet se za izrazom „rusticus“ (Bauerntölpel) skriva nova etimologija imena Čop. — (Primeri primke: Čap, Čapel in Čaplovič, ki ni od „čaplja“, Reiher). Tako piše v pismu iz Celovca de dato 5. februarja 1832. Tudi v prihodnjem pismu čez dober teden (13. februarja) vlada še vedno neko neblagovonjavo vzdusje. Zasmehujoč Čopovo neodločnost in bojazljivost, pravi Prešeren:

Viel kratzfüsselnder Bücklinge macht Freund Čop dem Kopitar,
Lasst kein Fürzelein los, eh' er geschrieben nach Wien.

Tudi je v tem pismu Prešeren Čopa in Kastelca (kakor pravi) iz obzirnosti do njune perice oprostil, da lahko pri redigiranju Čebelice izpustita ono zabavljico, s katero je hotel stopiti Kopitarju na prste: (sonitus de formulario, t. j. crepitus ventris Fürzelein, je robat izraz za nespoštljivo opombo, naperjeno proti Kopitarju). — Čop in Kastelic sta se bala zamere pri dunajskem cenzorju Kopitarju in sta torej želela, naj bi Prešeren s tistim sršenom (sonitus, Fürzlein) odjenjal — in to je Prešerna jezilo, da imata tako malo poguma. Po njegovem mnenju bi moral Čop pokazati svoje zmožnosti ter odločno nastopiti proti Kopitarju, a ta se vede

kakor plašljivi čopec v d a b. Proti koncu ravno istega pisma navaja Prešeren že zgoraj omenjeno etimologijo imena Budik. Bil pa je ta mož knjižničar v Celovcu. — Torej bi utegnila veljati vzporedba: celovski v d a b (Budik) in ljubljanski knjižničar Čop, ki je tudi v d a b o v e č u d i, t. j. plašljiv. V d a b je namreč baje zelo plašljiv ptič in opazovalci trde, da v d a b a že lastovica, ki v bližini in hitro preleti nad njim, tako prestraši, da kar zdrgetá in samega strahu razprostre svojo perjanico, razčeperi svoj čop. —

Zvezo med dehurjem in v d a b o m pa imamo v neprijetnem vonju obeh, prvi je smrduhar (Stänker, foetorius) in tudi drugi je smrdokavra (Stinkhahn). — Soditi bi se dalo, da je samo zaradi izraza „žrè“ zbadljivcu Prešernu bolj prijal dehur (požeruh) nego bedasti plašljivec v d a b, — kajti Čop mu je knjigožrec, ne samo knjigo-brbec. — Izraz „figa“ naposled za izcimek iz požrtih in prebavljenih knjig je pa zopet popolnoma primeren zgoraj omenjenemu vzdušju. V „sršenu“ izraženo očitjanje, da Čop ne dá od sebe najmanjše fige, je v navideznem protislovju z naslednjim stavkom v elegiji:

„Nisi zaklepal domá ti žlahtnega blagodarova,
sebi 'zročeno mladost, druge si z njim bogatil.“ —

Toda pomisliti treba, da ima Prešeren tu drugačno stališče, drug smoter nego tam. V „sršenu“ je njegov namen, prijatelja prisiliti, da zastavi praznujoče pero, da stopi zoper Kopitarja in Metelka na literarni mejdan, da začne javno slovstvovati. V „elegiji“ pa je namen, pravično oceniti prijateljeve zasluge, ki si jih je bil ta stekel deloma na tihem že prej, zlasti pa z javnim slovstvovanjem zadnja tri leta, že **po** Prešernovem sršenu. —

* * *

Slomšek — Zlomšek.

Tudi znani epigram na Slomška sloni na etimologiji, na napačni seveda in s hudomušnim namenom podtaknjeni etimologiji. Slomšek ima svoje ime po rojstnem kraju Slomu. Iz krajevnega imena Slom dobimo s priponko „-ski“ pridevnik Slomski, a iz tega s priponko „-jak“ (Slomsk-jak) Slomščák, ali z umaknjenim naglasom Slómšček in v onih narečjih, ki so glasovno skupino šč že zagladila v š, Slómšek. To je torej naseljenec na Slomu, kakor Pustoslemšek na Pustem slemenu ali Andolšek v Andolu. — Od besede z l o m e k (Teufel) si pa ne moremo misliti deminutiva z l o m š e k, bodisi, da je že izraz zlomek sam deminutivum iz z l o m (?), bodisi, da je z l ó - m š k ali „zlómak“ toliko kot vražji zapeljivec, ki k zlu ali na zlo

mika (t. j. po Trubarjevo povedano „obračuje ino naklanja“); diminutiv bi bil le „zломček“ (Teufelchen). Ker smo že pri etimologiji, opomnimo o zlomku še nekaj. Pleteršnik ima (II, 926) po Murku in Cigaletu zabeleženo obliko „zlòm“ (Teufel) z opombo, češ da je beseda ublažena(?) iz „zlodej“. — Zlodej je zložen iz zlo + dêj [kor. dê-, deti, dejati], t. j. tisti, ki zlo de ali deje (zlo čini), der Böses stiftet. Primeri čaroděj. — Zlòm bo pa morda poimenjen pridevnik „zloběn“ (злѡбѣнъ), der Böse, in zloměk = zlobnik (злѡбѣникъ). Za glasoslovno razlago b'n = m vzamem vzgleda, ki se jih ravno domislim: Grōm iz „groběn“ (грѡбѣнъ), idijot, bedak; Grum (Grub'n, Grud'n?: Gruděn = glebae addictus??); Alb'n (Planina) Alm, Hilb'n (luža) Hilm v Hilmteich, Rab'nvieh (brezsrčnež) Ramvieh. — Oblika „zlũnk“ iz „zlov'nk“ (t. j. zlob'n'k) kakor „obrũnk“ (Abhang) iz ob-rov'nk (Böschung) ob rovu. Primeri: gumno, gubno, guvno, guna (area). —

Ta epigram je bil Prešeren naperil zoper Slomška, ko je ta začel izdajati molitvenik „Kerlfhanfko Devišhtvo. Potrebni nauki ino isgledi sa shenlko mladost“. Ta molitvenik je prvokrat izšel v Celovcu pri Leonu leta 1834 in je doživel, ko se mu je letnica prve izdaje podvojila, leta 1868 že osmo izdajo. Razpečaval se je torej precej dobro. —

Parafraza: „Hudič, ki je božji postavi, soseb zakonu ino devištvo sovraž in ki zato te stanove često na nečistost, v šuštvu ino prešuštvu obračuje ino naklanja“ (Trub.) — ta zlomek je ugrabil že premnogo devištva. In ta ugrabek misli Slomšek nadomestiti in popraviti s svojim molitvenikom, s svojim navodilom k deviškemu življenju. — Kot Zlomšek od starega zlomka ugrabljeno zopet prodaja. —

Solnčna svatba.

Na njivo lega solnčni car,
pod njim trepeče zlata deva,
kot prt ju smeh neba odeva,
kot prt pregnjen črez oltar.

Ljubav bogov je večnomlada,
ne mrje in se ne rodi;
le nam pred žetvo klasje pada,
le v nas, o bratje, čas duši!

Vladimir Levstik.

Ornamenti.

I.

Cerkev v strmem bregu
je v megle odeta
kakor moja duša —
moja mlada leta.

Solnce sijaj, sijaj
na to cerkev belo,
sijaj mi na dušo
mojo neveselo.

II.

Drevje se drami,
brstje poganja,
srce trepeče,
ljubi in sanja . . .

Doba prelepa,
Vesna vesela —
moje dekline pa
šopek mi dela.

III.

Drugi bi gledal
pogumno v oči —
v te se ne upam ozreti . . . —

Drugo poljubil
neustrašeno bi —
tebe le — v strahu, trepeti . . . —

IV.

Ornament iz src rdečih,
belih rož, zelenih trav
naj krasi te, ti edina,
nepozabljena ljubav!

Pa naj srca kri zalije,
teče naj okoli rož,
pa naj trave slana vzame —
če pozabljena kdaj boš! —

V.

Ne poznajo tebe beli dnevi,
solnčna pesem tebe ne pozna,
le globokočna noč te ljubi
le tema o tebi šepeta;
ako dan mi govori o tebi,
ga prevpije burni šum svetá,
noč pa v svojem tihem šepetanju
slika te v dno mojega srcá. —

M. Gaspari.

Slikar.

Črtica. Spisal Janko Rozman.

ečer. Tonček sedi pri mizi. Svetloba petrolejske svetiljke pada izpod senčnika na mizo in dela velik kolobar po gladki ploskvi. Kos belega papirja, ki leži pod svetiljko, odseva v Tončkov obraz.

V Tončkovi glavi se vrši danes nekaj posebnega. Rdečica pridnosti in razmišljanja je razlita po njegovem okroglem obrazu in njegove višnjeve oči zro danes mirno, sanjavo, ali vendar nekaj zasledujoče, nekaj — Bog ve kaj . . . Vse stvari okrog njega so mu deveta briga. Ne zmeni se za bratca Franceljna, ki glasno bere povest o „Zlati kači“, in ne za staro pestunjo Uršo, ki tolče debele in okusne orehe.

„Oh, to bo konj — zelo hud, tak, ki brca, ki koplje zemljo, ki se peni, ki gleda kar z belim in ki rezgeta. Uj, tak bo kakor prav zaresni, živi konj, lepši, nego vsi v našem mestu. Pokažem ga materi, pokažem ga očetu in oba se bosta čudila, uj, čudila. Ha, ha.“

„Lej ga fanta — kje pa si se naučil tako risati?“ — poreče oče zmajevaje z glavo. „Misli sem, da znaš le kavo jesti in sladkor, ali kaj takega . . . Res, tak je kot živ. Tu imaš desetico. Si že priden . . .“

Tonček si podpira glavico, zre, zre in njegova fantazija mu slika same pestre, vesele podobe. Po obrazu mu je razlit lahen smehljaj in v prsih mu je sladko.

„In mati, — ta se bo šele čudila, ta. Ne — že vem, kako bo. K njej pridem po prstih in skrivno bom položil sliko pred njo. Ali ona bo pletla dalje, kot bi se ne bilo zgodilo nič, prav nič; — vem, prav nalašč. Pocukal jo bom za krilo. „Mati, pogledajte no, pogledajte — konja!“ Ne bo se začudila, niti zasmejala se ne bo. „Tega pa že nisi sam narisal; pomagal ti je nekdo,“ — bo rekla. Ali jaz ji bom odvrnil: „Jaz, jaz sem ga narisal — in nihče drugi! Ali menite, da ne znam kaj takega? Oh, še vse kaj lepšega — boste že videli!“ — In nalašč bom gledal jezno na tla. Toda, mati se bo končno zasmejala, glasno se bo zasmejala, pobožala mi bo lice in me pritisnila k sebi. „Nič se ne jezi; vem, da je to tvoje delo; nalašč

sem te podražila. Res, lep konj je; kot živ. Nihče drugi ne zna kaj takega . . .“

Tonček se vzdrami in oddahne. V njegovih licih mu polje kri, iz njegovih mokrih, sanjavih oči sije zadovoljnost. Pred njim se še vedno blešči kos belega papirja, njegova desnica pa krepko oprijemlje košček svinčnika.

Sedaj pa le!

„Najprvo ušesa. Koničasta morajo biti!“

Desnica nese svinčnik k ustom, potem pa po papirju enkrat na gori, enkrat doli in ušesa so gotova.

„Dobro. Sedaj pa oči. To bo težje. Čaj no, kakšne so že konjske oči? . . .“

Pomišlja.

„Aha, prav okrogle so, v sredi črne, okrog pa bele.“

Svinčnik drsa, se ustavlja, senči in dela kolobarčke, da se trga papir.

„Ha, ha, — kako gleda, — uj, ta bo hud! . . . Sedaj pa še nos in usta. — Vse mora biti natanko, kakor v resnici.“

In zopet drsa topi svinčnik po papirju, za njim pa se prikazujejo debele in okorne črte. Sedaj vleče dolgo, valovito črto, sedaj se ustavi in izdeluje vsak del posebej.

Papir je kmalu ves počrtan.

„Lej no, rep bi bil kmalu pozabil.“

Svinčnik šviga urno semtertja in kmalu je tudi rep gotov.

„Dobro! Oj, kako je lep . . . Sedaj pa spat. Oh, jutri, jutri pa . . .“

Tonček se premetava v postelji. Srce mu utriplje veselo, ali spanca ni. Odeja ga greje, okrogla lica postajajo vroča in rosna. Nenavadna rdečica je razlita po njih.

Vedno vidi iskrega konja, ki brca, ki koplje s kopiti, ki se peni, ki gleda kar z belim, ki rezgeta . . .

Končno se Tončku oči strnejo, usta se mu napol odpro in že se čuje mirno sopenje . . .

Jutro.

Oh, kak dan je že, in glej, solnce že kuka izza strehe. Kako blešči. Še enkrat se Tončku zdehne, še enkrat iztegne svoje ude in hipno v — hlače . . .

Glej čudo! Kamor trene z očmi, povsod vidi konja. Celo bleščeče solnce je zatemnelo, ugasnilo . . .

„Oče, oče — ali vidite?!“

Visoko vihti kos papirja in iz njegovih oči odseva rajsko veselje, ponos in samozavest. „Sam sem ga narisal, prav sam! In vi mati, pogledjte no!“

Oh, sedajle, sedajle . . .

Oče se ozre malomarno na Tončka, vzame papir z očetovskim dostojanstvom, pogleduje po njem izza naočnikov — ali njegova usta ne izpregovore besede, njegov obraz se ne zasmije.

„Hm. Tegale medveda pa nisi napravil dobro. Le poglej, medved nima takih ušes, in takih oči, in take glave . . .“

Mati sedi za mizo in krpa nogavice.

„Mati, vi pogledjte, vi, — ali ni lep, ali ni tak kot živ, — tale konj?“

Mati krpa in krpa. Zelo se ji mudi.

„Mati, pogledjte no! Ali ni lep? . . .“

„Tonček, učit se, — krščanski nauk, — ali že znaš? Hitro!“

To so edine materine besede. Nič se ne smeje, nič ga ne po-
boža po licu, nič ga ne pritisne k sebi.

Tonček odide molče . . .

Zaprlo se je nebo. Solnce je posijalo skozi okno, — ali to ni bilo zlato solnce; po stenah so trepetale le navadne, rumene lise. Tončku je bilo tako pusto, tako pusto pri srcu! . . .

Svoboda.

Zasužnjil bom usodo si nezvesto,
življenje svoje bom vkoval v verige
in šlo bo pred menoj vso vročo cesto,
kot sužnji šli so skozi rimsko mesto
pred čelom zmagovalčeve kvadrige.

Zažejalo srce mi je prostosti,
a tiste ne, ki se krvava kupi:
jaz bom kot čer v ledini visokosti,
ki ne pozna gorja in ne radosti,
in nima duše, da jo mrak zastrupi!

Vladimir Levstik.

Književne novosti

Spomenica Miroslavu Vilharju. V Ljubljani 1906. Izdal in založil „Odbor za Vilharjev spomenik“. Natisnila „Narodna tiskarna“. Jako primerna publikacija v proslavo zaslužnemu pesniku in rodoljubi, kateremu so pred kratkim postavili spomenik v Postojni! Knjižica obsega spis „Miroslav Vilhar“, v katerem nam podaja gospod dr. Jos. Tomišek istotako natančen živatopis našega pesnika kakor izborna oceno njegovega pisateljskega in rodoljubnega delovanja, potem pa „Venec izbranih Vilharjevih pesmi“, katere je s srečno roko izbral in uredil gospod Ant. Aškerc. Upati je, da se vsa zaloga knjižice hitro razpeča, tem bolj, ker se ima iz čistega dobička pokriti del stroškov za Vilharjev spomenik.

O krajnih imenih boroveljskega sodnega okraja v doljem Rožu na Koroškem razpravlja v zadnjem letnem poročilu celovške gimnazije g. prof. Ivan Scheinig. Otvoritev karavanške železnice je dala nekako povod za to razpravo, češ da bi letoviščniki in turisti, ki bodo poslej mnogoštevilneje dohajali v te kraje, ne le s telesnimi očmi ogledovali in občudovali pokrajinske krasote Korotana, ampak da bi tudi razumeli pomene krajnih imen, kolikor jih je sploh mogoče dognati in razložiti, da bi zmiselno in z razumom uživali razgled po lepem Rožu. Kot sin Rožne doline je poklonil razpravljalatelj povodom otvoritve nove železniške proge svoji ožji domovini za spominsko darilo razlago imen teh krajev — in s tem ustregel vsem, ki se zanimajo za toponomastične študije.

Razlaganje krajevnih imen je sicer pri nas zelo zaostalo. Razen Miklošičevega splošnega dela imamo le malo v to stroko spadajočega. Med preiskovalci na drobno moramo v prvi vrsti omeniti Štreklja (za Štajersko) in Scheinigga (za Koroško). Naša zaostalost je pa razumljiva, če pomislimo, da je treba za take študije pred vsem sistematično in kritično sestavljenih podatkov iz starih listin, da se iz njih nekako razbere zgodovinski razvoj in postanek vsakega krajnega imena iz prvotne njegove oblike. Za Štajersko je tako delo sestavil Zahn z naslovom „Ortsnamenbuch der Steiermark im Mittelalter“, za Koroško izide v kratkem „Ortsregister“ v zadnjem zvezku Jakschevih „Monumenta ducatus Carinthiae“, a za Kranjsko je najti nekaj gradiva pri Schumiju v kazalnih njegovih publikacij „Archiv für Heimatskunde“ in „Urkunden und Regestenbuch“. — Na podlagi starih listinskih oblik krajevnih imen izkombinira jezikoslovec pravilno razlago, oziroma pomen sicer nerazumljivega imena. Vsaka razlaga se mu niti pri takem metodičnem postopanju morda ne posreči in čestokrat se mora zadovoljiti le z nekoliko uspehi. A metoda je pri takih študijah potrebna.

Kako važna in aktualnega pomena so krajnoimenska raziskavanja, je razvidno, če pomislimo, kako se od vseh strani pojavljajo poskusi, izriniti slovenska krajna imena iz javnosti, kako se vse prizadeva utajiti jih ali pa spačiti in jim pobrazdati jasnost narodnega značaja slovenskega. Zavednost, oprta na znanstveno razumnost, je najpotrebnejše orožje, če hočemo z uspehom braniti na tem poprišču, kar je naše. Kar pa ni, pa vsekdar radi priznajmo za tuje, kajti trezna poštenost in resnicoljubnost morata v znanstvu več veljati nego drzni šovinizem — in kar po pravici grajamo pri drugih, tega se moramo sami prav skrbno ogibati. O važnosti Scheinigove

razprave nas lahko prepriča tudi tisti krik nevolje, ki je zašumel po predalih šovinistično nadahnjenega, nam neprijaznega novinarstva, ko je stopila razprava v javnost; toda vik in krik časopisja nas ne sme motiti, nas ne sme plašiti. Kar je slovensko, je slovensko, kar tuje, je tuje — in v znanstvu se ne vpraša, kaj komu ugaja ali ne ugaja, vpraša se samo, kaj je resnično in pravilno, kaj je z raznimi razlogi vsaj do verjetnosti utemeljeno, bodisi da je v prilog tej ali oni narodnosti.

Scheiniggova razprava je razdeljena na dva dela; v prvem obravnava prava krajna imena, t. j. imena raznih naselbin (trgov in vasi), v drugem poljska in gozdna imena. Z vsemi razlagami v tej razpravi se jaz seveda ne strinjam in ne bom omecaval, da ne bi izrazil o njih svojih pomislekov. Tako n. pr. se mi ne zdi prav po domnevu postavljati osebna imena, da se iz njih potem razloži krajno ime, — zlasti če eksistenca takega osebnega imena ni drugod dokazana. Na tak način bi kaj hitro in preprosto razložili skoraj vsako krajno ime; kajti če smatram mak (Mohn) ali otrov (Gift) kar naravnost za osebno ime, da iz njega izvedem „Mačani“ (Bewohner einer von einem Mak begründeten Siedlung) in „Ötrovca“ (die Niederlassung eines Otrov), kaj naj mi potem brani vzeti kateri si bodi apelativni samostalnik za osebno ime ter reči: selo ima ime po ustanovniku naselbine, n. pr. Kolovec (die Niederlassung eines Kol) ali Savlje (Bewohner einer von einem Sava begründeten Siedlung)? Pa če bi tudi eksistiralo v istini tako osebno ime „Mak“ „Otrov“, tedaj še vedno ni dokazano, da se dá osebno ime istovetiti z enako se glasečim apelativnikom, kakor da se je apelativno ime kar meni nič tebi nič preneslo na osebo. Mnogo naravneje bi se mi videlo n. pr. razlagati Mače iz *mak (mokra ali močvirna pokrajina), tedaj bi bili Mačani prav barjani; vpraša se samo, če se tudi pokrajinske lastnosti s tako razlago ujemajo. — Prim. Savlje iz *Savljane = naselniki ob Savi ali Posavci. — „Sene“ so sicer lahko sen'ne košenine (Heumahdewiesen), pa ravno tako lahko tudi sen'ne ali senčne, t. j. osojno ležeče senožeti ali osojnice (stsl. sēninū, umbrosus); — in zopet se vpraša, ali bi se zadnja razlaga ujemala z lego kraja. Jezikoslovna razlaga mora biti preprosta, razumljiva in verjetna, a ujemati se mora tudi s krajevnimi razmerami. Ker mi torej v razpravi navedeni kraji niso znani, se morajo kajpada moje razlage smatrati samo za jezikoslovne kombinacije, — z vzporednicami podprte sicer, torej možne, a ne še dognane. Izjemno se sicer tudi utegne primeriti, da pogoji, ki so ob svojem času opravičili postanek krajnega imena, dandanes ne bivajo več tako jasno, da so se nekdanji pogoji izpremenili, a ime je ostalo. Toda pri senčnati ali osojni legi si je tako izpremembo skoro nemogoče misliti. — Še bolj smelo in neutemeljeno se mi pa vidi pri razlaganju krajnih imen drugo prejšnjemu podobno početje, namreč po domnevu postavljena osebna imena jemati kar naravnost za krajna imena, n. pr. Resnik in Babnjak naj bodeta čisti osebni imeni in kot taki obenem krajni imeni. Moja pojmovitost se k temu naziranju ne more povzpeti. Priimek Dobrávec n. pr. ali Dóbrovec si iz krajnega imena Dobráva, oziroma Dóbrova prav lahko razložim, če bi pa imel recimo poleg Dobovec razložit tudi krajno ime Dóbrovec, tedaj ne bi rekel: Dobrovec je čisto osebno ime porabljeno obenem kot krajno ime, ampak bi izvajal takole: Kakor imamo vzporedne oblike „brat“ in „bratw“, „hrib“ in „hribw“, tako tudi poleg „dob“ starejšo obliko „dobw“ — in kakor dobim iz „dob“ dobov, -a, -o (dobov gozd = dobrovec), tako tudi iz „dobw“ dobrov, -a, -o (torej: dobrov log = dobrovec); primeri: dúbrava (Waldung), adj. dúbravw, -a, -o in Dúbrovnik. — Drugotne oblike Rěsnica bi tudi ne izvajal iz lokala „v Resencu“ iz baje prvotnejše Resnik, ampak obojno obliko Resnik in Resnica direktno in vzporedno iz pridevnika „resen“, oziroma „vresen“ (Resnik

= grič z vresjem porasten, Resnica = planjava z vresjem porastena). Primeri: Bazovik in Bazovica, Breznik in Breznica, Lipnik in Lipnica, Osojnik in Osojnica pa Jelovec in Jelovica, Jelševac in Jelševica, Praprotnik in Praprotnica (svet, s katerega dobivajo praprot za steljo, der Farnboden als Streuparcelle) i. t. d. Babnjak, če bi bilo to ime gore, bi si mislil, da je „Klek“ (Hexenkogel), kot vas menda tudi ne bo dosti drugačnega pomena; primeri golobnjak, ovčnjak i. t. d. S čisto osebnim imenom (Weibernarr) nikakor ne izhajamo. — Bájtiše (Waidisch) iz bajta (Hütte) je malo verjetno, kajti trditev, da je sufiks „-išče“ kolektivnega pomena, nikakor ni opravičena. Izvedenka „bajtišče“ bi marveč morala pomeniti kraj, kjer je bajta stala (primeri „gradišče“ Burgstätte), ali pa z zaničevalnim značilom kvečjemu morda (?) raztrgano bajto ali podrtino od bajte, kar pa tudi ni dosti verjetno, ker ima sufiks „-išče“ tako značilo menda le pri imenih živih stvari (primeri „bábišče“ altes Weib, „krávišče“ elende Kuh, révišče“ armer Trops). Priimek „Bajt“ je ali Zeit (Vitus) ali pa, kar je verjetnejše, „vajt“ Bogt. Primeri Vogtsdorf na Pruskem, Voitsdorf na Češkem in Voitsberg na Štajerskem, na drugi strani pa seliška imena Ivánišče, Mrávljišče, Trépališče, Gántarišče, Kóčarišče iz osebnih imen Ivan, Mravlja, Trepal, Gantar, Kočar. Navadneje se pač tvorijo seliška imena iz osebnih imen s posredovalno obliko svojilnega pridevnika, n. pr. Krekovo posestvo = Krékovišče (izgov. Krékovše), Kocjanovo = Kocjánovišče (izg. Kocjánovše), Prékovišče, Revénovišče, Smúkovišče, Škrátovišče i. t. d. — Nekdanje „Pérgarše“ na Marije Terezije cesti v Ljubljani je pač „Bérgerišče“, t. j. Bergerjevo posestvo ali Bergerjeva gostilna. Bájtišče (Waidisch) bi bila tedaj Bajtova ali Vajdova naselbina, Voitsdorf ali Voitsgehöfte. — Stikanje krajnega imena „Lopáre“ z loparjem (Brotschieber) je nedoumno; prej bi že mislil na obliko * „lopara“, podaljšano iz lopa (die Laube), primeri „daščara“ (koliba iz desak), „košara“ (pletena ograda), „ovčara“ (ovčji hlev), „ugljara“ (oglenica) i. t. d. Mikl. Vergl. Gr. II, 88. Lopare bi bile torej kočje, kolibe in klonice. — Ljubelj (Loibl), pravilneje pač Lubelj, prvič ni čisto osebno ime, drugič ga pa javaljne smemo izvajati iz „ljub“ lieb, ampak iz „lūbū“ λυβύ λόφος, t. j. hrib, grič. — V drugi polovici imena Kirschenheuer hoče imeti razpravljatelj besedo „tabor“ (Lager). Tako ne gre; iz „krzno“ (kožuhovina) in „tabor“ se ne dá kar tako zvariti p o m e m b n a sestavljenka, še manj pa iz nem. kürsen in slov. tabor. Krznarstvo in izdelovanje kožuhov je bilo baje od nekdanjega obrtstva v tej naselbini in pisatelj se še iz svoje mladosti (kakor pripoveduje) vé spominjati, da so ravno možje iz Kožentavre (?) nosili po zimi dolge, do gležnjev segajoče kožuhe, prešite po hrbtu z rdečimi okraski in rožami in z raznimi obrobki, in ti kožuhi da so bili izdelki tamošnje domače obrti. Potemtakem je jako razumljivo, da so se stanovniki imenovali „krznarji“ ali „strojarji krzna“ (Kürschentäuer), kakor se na primer imenuje Spodnji Mozelj na Kočevskem „Kožarji“. Primeri imena stanovnikov za kraj: Kovači (obč. Erzely in obč. Sostro), Kozarji pri Dobrovi, — Balkovci, Dejani, Novoseli, Vukovci, Grduni, Jakovini, Škavri in Vukobrati v Viniški občini i. t. d. Glagol „zaue“ (nizkonem. „t a u e n“) pomeni „strojiti“ ali „gotoviti“ zurichten, bereiten, odtod samostalni Zäuer ali Tauer (Täuer) = strojar, izdelovalec kožuhov, kakor Brauer ali Bräuer = pivovar; primeri zvezo „Lohgärber und Ledertäuer“ — taue = lohgaes Leder zurichten (s čreslom strojiti). Kürschentäuer so torej krznostrojci ali krznarji — in narodno etimologijo vidim jaz v slovenskem imenu Kožentávra v izpremenci krzna v kožo. — Kakor iz nemškega prevoda „Gansdorf“ ne gre sklepati, da bi se smela „Gosinja vas“ izvajati iz gos (die Gans), ker nam stare listinske oblike dajo jamstvo za Gostinjo ves (Gostinsdorf, vicus hospitalis) ali gostišče, tako mislim, da nam tudi ne moreta nemški imeni

Hundsdorf in Rabensberg dovolj utemeljiti razlage imen „Psinja ves“ in „Vranjica“ iz pes (Hund) in vran (Rabe), če nimamo za to še drugih razlogov, kajti napačnih prevodov vse mrgoli pri krajevnih imenih. — Miklošič pravi sicer Vgl. Gr. II. 156: für *wn* findet *in* in golobinji, gosinji, vrablinji — a oblike „psinji“ nima zabeležene in ime vrelca „Pesje Nosnice“ in livade „Pesji Vlak“ tudi ne podpira razlage „Psinja ves“ = Pasja vas. Pridevnik „psinji“ po mojem mnenju zahteva za podlago „psina“ ali „psin“. Če vzamemo za podlago osebno ime „Pšina“, vsporediti nam je to obliko s priimki Mrcina, Možina, Rogina, Trdina i. t. d. Stvar je pa še zelo nejasna. — Vranjica utegne pa biti kakor Vranjek (od koder priimek Vranjkar, ozir. Urankar) od vranj (der Spund), t. j. rupa, iz katere bruha in brbotá vrelec. Primeri „Glince“ (Glinjice), t. j. glinje jame ali glinišča (Thongruben), kjer glino kopljejo, — in pri Valvazorju II, 204 „Urainepotok“ in IV 632 nasl. „Urainajamma“, t. j. Vranji potok in Vranja jama = jama, iz katere voda vre. — Razlagi „Triblinje“ = trebljenje (die Rodung, das Geräute) oporeka nemško ime „Triebloch“, ki bi dalo misliti na „trèbljane“, ne pa na singularni glagolnik. — Encijanovec je pravilno die Enzian-Wiese, analogno naj bo tudi Grintovec (Kreuzkrautalm) in Brdinovec (Berghewiese) od „grint“, pa ne Räude, Krätze, ampak Kreuzkraut, senecio, in od „brdina“ (das Berghau). Grlovec iz grlj (Knorren) ali krlj (Holzblock) bi utegnil biti „grljevec“ (ein Gebirgswald von knorrigen Stämmen). — Kako naj bi se Grašišče izvajalo iz „grad“, ni razumljivo. — Kako naj si predstavljamo del gozda z imenom „Hakl“ kot zakrivljen čavelj (gekrümmter Nagel), ostane tudi nedoumno. „Kočna“ izvedena iz „kocén“ (zelni štor, zelnata glava) je nekaj neverjetnega, iz „kot“ (Winkel) bi se za silo še dalo misliti. Pa zakaj ne bi vzeli za podlago pastirske „koče“ ali pa „kok“ (= kolk, die Koppe, der Hügel). Zadnja domneva je še najverjetnejša. — Livadno ime „Lisjak“ naj bi bilo istovetno z „lisjak“ (Fuchsmännchen)? Primeri „les“ (Gehölz) in „lisa“ = pleša, pa nemški „Pleschkogel“! — Livadno ime „Motovilo“ vzeto za istovetno z „motovilo“ (Haspel) je nerazumljivo, če pa vzamem sorazmernice „pojiti“ (tränken) in „pojilo“ (Tränke), „kaliti“ (trüben) in „kalilo“ (Pfütze), tedaj „toviti“ (füttern), oziroma „otaviti“ (erquicken) in „tovilo“ (Fütterungsstätte) + predponka „ma“ (primeri: maklen, macesen!), tedaj si vsaj približno morem nekaj misliti. — Oslica kot oslovski prelaz (Eselspass) iz Selske v Ljubeljsko dolino ne verjamem, da bi obveljala; če je tudi „Oslel“ pri Slovenji Bistrici že l. 1265 tolmačen z „Eseldorf“ (Zahn p. 369), to vendar še nič ne dokazuje, kakor tudi „Osòv“ (der Eselbauer??) ne. Razlagati bi se stvar dala morda po teh le stopnjah: „Osòv“ je hišno ime, ozir. ime kraja, kjer hiša stoji, in pomeniti utegne osojni kraj [sùl — sol :sòl nce]: in negativni prefiks o-, kakor n. pr. oslušati se = ne slišati, osevek = prazen (ne obsejan) prostor na posejani njivi]. Že naglas v imenu „Osòv“ nasprotuje tolmačbi iz „ósel“ (Esel), pač pa soglaša s tolmačbo „osòj“ (Schattenseite, absonniger Ort). Tudi v Poljanski dolini proti tolminski meji imamo „Óslico“, in sicer v sosedstvu „Osojnic“, žalibog da so jo divji etimologi v novejšem času proti narodovi govorici potvorili v „Oselico“ in to neopravičeno spako spravili celo v uradni „Ortsrepertorium“. Primeri krajna imena Ósovník (Osolnik pri Turjaku, Osojnik pri Sorici, Prisang = Prisojnik). Razložiti bi se dala Oslica morda tudi iz oblike Otlica (ätlü, cavus, scissus) hohle Gasse = otlík (der Hohlweg). — Priimkov Pogačar in Pogačnik (NB tudi Gačnik) bi ne izvajal iz „pogača“ (Weizenbrot, it. focaccia, podpepelnik), ko je vendar dovolj razširjeno gozdno ime „gača“ = ozka globel ali tokava v gozdu (die Waldschlucht), vprav „zágata“ (koren: gati Mikl. Et. Wb. 60). — Polžji Hribec bi tudi ne razlagal za Schneckenhügel, ampak bi prej mislil na „pólog“ (nekoliko viseč

svet), tedaj „pólžji“ iz „póložji“, kakor „preska, zaska“ iz „préseka“ (Durchhau) in „záseka“ (eingehackter Speck): Polžji hribec torej položen (ne strm) hrib. — „Prdlja“ tolmačena s „prdeti“ (pedere, farzen) ne verjamem, da bi mogla komu ugajati — in priporočil bi v prevdarek domnevo: ali ni morda to „prodija“, t. j. prodka voda, prodek vrelec (scaturigo, der Brodel, Prudelquell)? Tudi na „prod“ (Gerölle, Sand) in „prodi“ (die Drauinsele) bi prej mislil nego na „prdeti“, češ da je „prodija“ skozi pesek in prodnata tla pronicajoča in mezeča voda, ki izpod proda zopet pririne na dan (Drängwasser). Setiče iz „setinū“ (der äußerste) je nerazložljivo. Sópotje je lahko da rázpótje, pa je tudi lahko kraj, kjer slapovi šume. Ščedem iz čediti (roden?) je nerazložljivo; kaj ko bi bilo to ime vkljub obliki „Skedenjč“ vendarle Ščeden, t. j. skedenj (die Tenne, area)? Primeri Čepa = Kepa, Čisóvnjak = Kiselnjak in ščira = sekira. Pri razlagi imena „Vava“ (stranska pánoga Drave) ne kaže sklicavati se na apelativnik „val“ (die Welle); edino verjetno je, da je to „lava“ = močvirnato obrečje (Pleteršnik 502). Primeri „Mlake“ močvirnato obrečje ob Dravi od Kožentavre do Resnika (str. 18.). Vršišče je iz vršič (deminut. od vrh) neizvedljivo, recimo rajši, da je vršišče od glagola vršiti (Getreide austreten), gumno, kjer se žito vrši (der Dreschplatz, die Tenne). Primeri Gumnišče. — „Žlefe“ (die Schleife = Gleitbahn, Holzrutsche) bi rajši izvajal iz domačinke „žleb“ (Mulde), ko bi bila tudi za notranjščino besed in ne samo za konec dokazana dialektična zamemba „b“ z „f“, n. pr. bof = bob, govof = golob, svaf = slab i. t. d. Toda ne gre tako. „Zare“ (ozir. ozare) mislim da ni iz za + ora, ampak iz vüzü + ora (die Pflugwende). — Konjski Britof bi se morda pravilneje nego s Pferdefriedhof dalo prevesti s Pferdepferch, t. j. konjski tamar, da bi se ne mislilo morda na konjederčevo pokopališče. — Ime pašnika „na Jivah“ daje misliti na opuščene „njive“ z udušenim *nom* v začetku besede; pomisliti je tudi na „ivo“ ali vrbo (salix).

Marsikaj bi se morda dalo še povedati kot pomislek proti objavljenim razlagam, a naglasiti moram še enkrat, da sem izrazil izvečine pomisleke jezikoslovnega značaja, ker mi podana razlaga ni postala jasna, ker pogrešam evidentne zveze med krajevnim imenom in njega razlago, oziroma namigljajem take razlage, in ponoviti moram, da so moje opombe, ker tistih krajev ne poznam, deloma le pomisleki izraženi, da se uvažujejo, — ne pa dokončne zavržbe od g. razpravljatelja podanih razlag; nekatere zavržbe bodo pa za definitivno držale, ker so utemeljene. Končno naj še enkrat poudarim, da so toponomastične študije za nas prav posebno aktualnega pomena in da bodi to polje raziskavanja slovenskim jezikoslovcem zlasti priporočeno.

L. P.

Slovenska čitanka za prvi razred srednjih šol. Sestavil in izdal dr. Jakob Sket, c. k. profesor. I. Tretja izdaja. Velja trdo vezana 2 K. V Celovcu, 1904. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohorja. — Kakor kaže naslov, je izšla ta čitanka že pred dvema letoma, rabiti pa so jo začeli, vsaj kolikor je nam znano, šele s šolskim letom 1905/6. Zato pač ni prepozno, da rečemo danes o njej dve, tri besede.

Tretja izdaja se precej razlikuje od druge, dasi to ni povedano na naslovnem listu. Iz druge izdaje, ki je obsegala 187 berilnih sestavkov, jih dr. Sket ni izpustil nič manj nego 27, na novo pa je sprejel v tretjo izdajo 5 beril, tako da jih šteje sedaj vsega skupaj 165. Iz druge izdaje je izpustil dr. Sket te-le: a) p e s m i: „Veverici“, Fr. Cimperman; „Lepo nebo“, L. Jeran; „Večer“, Gr. Kręk; „V posnemo“, P. Gross; „Z deža pod kap“, Fr. Křek; „Praznik posvečuj“, Jos. Jurčič; „Vesele počitnice“, F. Křek; „Kapela“, A. Funtek; — b) prozaične sestavke: „O kmetu in kučmah“, Plahčarič; „Zviti kmet“, J. Tomšič; „Stara palica“, Fr. Dolenc; „Valentin Vodnik

kot dijak", P. Bohinjec; „O možičku in levu", Fr. Levstik; „Rimska cesta", J. Jesenko; „Repatice", isti; „Obogateli trgovci", J. Gradačan; „Bankovec", iz „Vrtca"; „Vedro in vodnjak", A. Slomšek; „Kako je Pavliha kukca prodal", F. Peščenikar; „Studenec", iz „Vrtca"; „Srajca zadovoljnega", iz „Vrtca"; „Koliko je vreden en očenaš", J. Tomšič; „Nauki za življenje"; „Če bo prišlo, ne bo prišlo; če ne bo prišlo, bo pa prišlo", Fr. Medič; „Pravda in krivda", Fr. Levstik; „Pošteni loncevezec", Podkrajšek; „Pomagaj si sam", A. Žagar. Na novo pa je sprejel: a) pesmi: „Lev in zajec", „Sv. Miklavž", „Kobila in volk", vse tri Jos. Stritarja; „Pastir", M. Valjavec; — b) prozaični sestavek: „Janko Bože in njegova Pika", J. Stritar.

Glede izbire treba izdajatelju malone popolnoma pritrditi. To izprevidi vsakdo iz pregleda izpuščenih in na novo sprejetih sestavkov, katere smo prav v ta namen nalašč doslovno navedli. Posebno nam ugaja, da je na novo sprejel prelepo Valjavčevo pesem „Pastir" in tako ustregel Fr. Levcu, ki je pisal v svojem uvodu Valjavčevim poezijam: Koliko imamo v našem slovstvu tako ljubih, tako presrečnih pravljic, kakor je Valjavčev „Pastir"? Beri ga na glas otrokom in videl boš, kako bodo strigli z ušesi, kako se jim bodo iskriale oči in kako jim bo rdel obraz od veselja in razgrete fantazije! Čudim se, da še nikomur ni prišlo na misel, da bi bil to prelepo pravljico uvrstil v naša berila. Kakor bistri studenec po zeleni loki mu teče v tej pravljici gladka beseda neprisiljenega pripovedovanja, da se ga poslušavec ne more naslušati". (Matija Valjavec Kračmanov, Poezije, uredil Fr. Levce, izdala Slovenska Matica, 1900. str. XXVIII.) — Tudi Stritarjeve sestavke bodo dijaki radi in z veseljem brali. Odstranil pa je večinoma tako blago, po katerem pač ne bo nikomur žal. Potrebil bi bil lahko brez škode še to in ono. Odpustiti pa mu ne moremo, da ni uvrstil v tretjo izdajo lepega članka „Valentin Vodnik kot dijak" (spisal P. Bohinjec), ki smo ga v drugi izdaji še brali. Prav takih in enakih sestavkov živo pogrešamo v naših srednješolskih čitankah. Zgodaj pač treba s primerno životopisno črtico opozoriti dijaka na naše slovstvene veljake, vzbuditi zanimanje za njih življenje in delovanje. V mlademu srcu se mu na ta način vcepi spoštovanje do slavnih prosvetnih prvorobiteljev svojega naroda in nevede se uvaja v domačo slovstveno zgodovino. V vseh štirih čitankah za nižje razrede pa imamo 1, reci eno podobno berilo, namreč kosce Kopitarjeve avtobiografije v IV. čitanki (str. 54. in nasl.). Ali res ne moremo najti v življenju Vodnika, Ravnikarja, Slomška, Prešerna, Jenka, Levstika, Stritarja, itd. itd. ničesar takega, kar bi lahko povedali tudi nižjegimnazijcu in kar bi gotovo bral s slastjo in zanimanjem?

V mnogem oziru je tretja izdaja boljša od druge. Pohvalno je omeniti, da je sestavljalec dosledno uredil in opilil pisavo po Pleteršniku in Levcu. Odločno smo pa proti metodi, po kateri je dr. Sket žal uredil tudi tretjo izdajo. Glavno merilo, po katerem je razvrstil berila, so neki letni časi. V nekoliko je vpošteval tudi druge predmete, ki jih uče v prvem razredu. Škoda, da ni ubral stopinj za A. Neumannom, ki se je ravnal pri svojih čitankah po tem-le načelu: čtivo razdeli po svoji notranji in zunanji obliki na prozo in poezijo; prozo razvrsti nadalje: 1) na pripovedno, 2) popisovalno in opisovalno, 3) poučno; poezijo pa: 1) na epsko, 2) liriško in 3) didaktičsko.

Poleg kazala po berilih bi želeli tudi kazala po pisateljih. Imenom pisateljev bi bilo dobro pridejati stan pisatelja, dan in leto rojstva in smrti, pa tudi ime kraja, kjer se je pisatelj rodil, in onega, kjer je umrl, oziroma kjer še živi. To bi bil nekak — čeprav skromen — uvod v literarno zgodovino. Bolje nekaj nego nič. Pogrešamo tudi seznamka pesmi, katerih naj se uče dijaki na izust, kakor tudi po drugih

čitankah običajnega dodatka, ki obsega neogibno potrebne opazke k posameznim sestavkom.

Čujemo, da sestavljajo v Ljubljani nove slovenske čitanke za srednje šole. Upajmo, da jih sestavljalci uredijo po zdravih, modernih načelih, da bodo obsegale res vzorno vsebino v vzorni obliki in tako služile svojemu prvemu in edinemu smotru: leposlovju. K.

Zbornik civilnopravnih zakonov. Ni dolgo, kar nismo imeli popolnih ročnih izdaj o formalnem sodnem pravu. V ljubljanski tiskarni J. Blasnika nasl. je l. 1902. izšel izboren izvršilni red, izdan po društvu „Pravniku“ in urejen po I. Kavčniku, koncem t. m. pa ima iziti še obširnejši zbornik civilnopravnih zakonov, urejen po dr. E. Volčiču. Prepričali smo se, da je ureditev obeh del slična, samo da se zadnje ni omejilo na določila o pristojnosti zasebnopravnih sodišč in postopanje pri njih, temuč da je privzelo tudi določila za javnopravna in konzulatna sodišča ter odredbe o sodnih pristojbinah. Sprejeti so tudi odgovori justičnega ministrstva ter važne odločbe najvišjega sodišča do zadnjega časa, tako da bode delo obenem točen komentar k besedilu dotičnih zakonov. V posebni knjižici izide: odvetniška tarifa, jezikovne naredbe za rabo slovenskega in hrvaškega jezika pred sodišči ter določila o sodnih pristojbinah. Ta knjižica je posebnega pomena radi zbranih jezikovnih naredb, ki nam morajo biti še vedno vsak dan pri roki. Cena knjigam je do 20. t. m. znatno znižana naročnikom, ki vpošljejo naročnino tiskarni, in sicer: za zbornik, vezan, 6 K 50 h, za omenjeno knjižico 1 K 40 h; poštne je za zbornik 50 h, za knjižico 20 h.

Učne slike iz zemljepisja. Vojvodina Kranjska. Uredil Anton Maier. S tremi zemljevidnimi obriski. V Ljubljani, 1906. Založil L. Schwentner. Tisk „Zvezne tiskarne“ v Celju. Cena broš. 2 K, eleg. vez. 2-50 K.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti je razposlala za letošnje knjige, in sicer: I. Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Knjiga XI, svezak 1. Urednik dr. D. Boranić. II. Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 164. Razredi historičko-filološki i filozofično-juridički. 65. III. Ljetopis jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za god. 1905. 20. svezak. IV. Načrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera i izbrani njegovi spisi: govori, razprave i okružnice. Napisao i sabrao Tade Smičiklas. — Oceno teh publikacij prinesemo pozneje.

Pavle Aršinov: Umu i srcu. Pouke za narodno prosvetčevanje. (Knjige za narod, izdaje Matica Srpska. Sveska 119.) U Novom Sadu 1906. (V cirilici.)

V knjižici se poljudno razpravlja o življenjskih pravilih, ki naj pripeljejo človeka do gnotne in duševne sreče. — Kakor znano, je izdala tudi naša Mohorjeva družba podobno knjigo, a srbska zasluži v vsakem oziru prednost pred slovensko. Nekako v obliki kakor v Slomškovih povesti „Blaže in Nežica“, z raznimi anekdotami, se prijetno kramlja o najrazličnejših predmetih v posebnih poglavjih, n. pr. „Kje leži naša sreča?“, „Brez zdravja ni bogastva“, „Boj uma s srcem“, „Sovražnik kot naš prijatelj“, „Brez krepke volje ni napredka“ itd. — V poglavju „I na dobri poti naći se, dosta je“ se pripoveduje prilika o mravlji, ki se je napravila na pot v Jeruzalem. Vsi so se smejali: „Taka stvarca, kakor si ti? Ti nisi za tako pot; nikoli ne boš tja dospela.“ „Dobro to vem,“ jim odgovori mravlja, „da ne morem dospeti do tja. Toda nisem se zato napolnila, da tja baš res dospem, nego navdaja me le živa želja, da hodim po tem svetem potu.“ —

V taki obliki se ljudstvo poučuj!

Dr. Jos. Tominšek.

Gledišče

Slovensko gledališče. Vodstvo slovenskega gledališča je objavilo za sezono 1906/7, ki se začne dne 2. oktobra, sledeči program:

A. Dramski repertoar: 1. Izvirni: *Zofka Jelovšek*: „Egoizem“, „Pijanec“, „Ljubezen“. *Fedor Jaromilov*: „Veliki dan“, „Jakobinec“. 2. Slovanski: *Gorkij*: „Malomeščanje“. *Ivo Vojnovič*: „Ekvinocij“. *Štolba*: „Na letovišču“. *Spažinski*: „Vse izgubljeno“. *Vrdhlický*: „Noč na Karlsteinu“. 3. Francoski: *Molière*: „Gizdavki“. *Daudet*: „Arležanka“. *Zola*: „Ubijač“. *Meilhac in Halévy*: „Tricoche in Coccolet“. *Dumas, sin*: „Prijatelj žensk“. *Sardou*: „Teodora“. *Mirbeau*: „Kupčija je kupčija“. *Bernstein*: „Baccarat“. *Lavedan*: „Postelj“. 4. Italijanski: *D'Annunzio*: „Gioconda“. *Traversi*: „Svatbeno potovanje“. *Gallina*: „Tako ti je na svetu dete, moje“. 5. Nemški: *Goethe*: „Faust, I. del“. *Hauptmann*: „Potopljeni zvon“, „Elga“. *Thoma*: „Lokalna železnica“. *Fulda*: „Maskarada“. *Hawel*: „Politiki“. *Schönthan*: „Sherlock Holmes“. *Kadelburg*: „Dva srečna dneva“. *Neidhardt*: „Prvi“. *Rosenow*: „Maček Spaček“. *Schönherr*: „O kresu“. 6. Nordijski: *Ibsen*: „Stebri družbe“. *Björnson*: „Nad našo silo“. *Strindberg*: „Opojnost“. 7. Angleški: *Shakespeare*: „Kakor želite“, „Trgovca beneški“, „Hamlet“. *Shaw*: „Izgubljeni oče“.

B. Oporni in operetni repertoar: *G. Donizetti*: „Lucija iz Lamermoor“. Tragična opera v treh dejanjih. *H. Marschner*: „Hans Heiling“. Romantična opera v treh dejanjih s predigro. *R. Leoncavallo*: „Zaza“. Opera v štirih dejanjih. *M. J. Glinka*: „Ruslan in Ljudmila“. Romantična opera v petih dejanjih. *V. Rebikov*: „Jelka“. Opera v enem dejanju. *G. Bizet*: „Biseri“. Opera v treh dejanjih. *G. Puccini*: „Madam Butterfly“. Opera v treh dejanjih. *Jules Massenet*: „Manon“. Opera v štirih dejanjih. *Audran*: „Poupée“. Opereta v treh dejanjih. *S. Albini*: „Nadob“. Opereta v treh dejanjih.

Pripomniti treba, da so to same nove drame, opere in operete. Poleg teh se obetajo tudi uprizoritve iz starejšega repertoarja.

Igralsko osebje se je deloma prenovilo in popopolnilo. Tako so se za dramo na novo angaževali: gospe Adela Barjaktarovičeva in Mara Taborska ter gospoda Dušan Barjaktarovič in Viljem Taborsky. Vrnila sta se k našemu odru gospodična Roža Noskova in gospod Oton Boleška. Novi pevci so: gospodični Kamila Prochazkova in Roža Reissova ter gospod Mihael pl. Rezunov.

Repertoar je lep, nove igralske in pevske moči, kakor se zatrjuje, dobre. Nadejati se smemo, torej najboljšega!

Med revijami

Savremenik. I. leto. 5. zvezek. — Na kratko se omenjajo prevodi Šenoe v slovenščino („Karamfil“ v „Gorici“, „Prijan Lovro“ v „Domovini“) in Stritarjeva slavnost. — V prvem članku tega zvezka govori dr. Prohazka obširno o Gjalskega romanu „Za materinsku riječ“, deleč s pravo mero hvalo in grajo. Tudi tu se ta roman

vzporeja z romanom „Osvit“, kakor smo to storili mi (gl. zgoraj stran 510.), in dobro je zadet vtisk, ki ga dela na nas, češ, „dojam je u nas čudan, mi gledamo u toj lektiri a priori nešto, što smo već jednom preživjeli, što nam je milo u uspomeni, ali danas već nas ostavlja hladne. Živahni efekat „Osvita“ čini nas literarno imunima prema novom romanu „Za materinsku riječ.“ Sodi se (str. 324.), da je bila Gjalskemu snov pretežavna: „naišao je Gjalski na granicu svoje moći. On nije pesnik razigranih in divljih strasti, niji psiholog mase... On ljubi skladni tableau, slikovitu sceneriju; zato opisuje rado svečane povorke i zborove, ples i sjelo... Isti motivi i situacije se često ponavljaju... detalj ide često u sitnice“. A izborno je pogojeno historično ozadje.

II. knjiga se začenja z dvozvezkom (I.—II.); v njem je med drugim štiri-dejanska drama „Prokletstvo“, ki sta jo spisala A. Milčinović in M. Ogrizović, zanimiva razprava Drag. Hirca o narodni rdeči čepici, a dr. Branko Vodnik piše o „Hrvatski preporodni knjigi u trgovini“, odpirajoč nam vrlo zanimiv vpogled v tiskarske in založniške nepravilnosti v ilirski dobi: knjige so se čitale mnogo manj, nego si mi mislimo (Mažuranićeva Smrt Smail age Čengijića se je čitala z razumom in se je proslavila šele potem, ko je pesnik postal — hrvaški ban!); založnikov ni bilo, pisatelji so izdajali knjige na lastne stroške, „a žrtve im stišava pjesniška ambicija i patrijotički samoprijegor“. Preradović je pak sodil drugače: ko mu „Vijenac“ za neko odo ni poslal honorarja, menda misleč, da generalu ni treba novcev, je on takoj terjal svojih 5 forintov!

Zaradi tiskarne se je vršil tudi razpor med Gajem in Vrazom. Še hušja mizerija je bila z založništvom; Vraz je skušal tudi tu reformovati, a posameznik vsega ni zmožal. Z „Matico Ilirsko“ je leta 1842. stopilo na dan prvo založniško društvo. — Vraz je tudi prvi skrbel za redno oznanilstvo knjig po časopisih; huda ovira pa je bil provincijalni separatizem. — S tole resno besedo zaključuje dr. Vodnik svoj članek (stran 115.): „V oni dobi je učinila za preporod našega naroda več popevka, ki je gromko orila čez hrib in dol, nego narodna umetna književnost: pesem, budnica in davorija, zdravljica in dobro vino so ustvarili zanosno razpoloženje, a na njem so dalje gradili politični časopisi; pa tak duševni preporod ni mogel biti globok in vsestranski, a tudi ne more biti soliden temelj uspešnemu daljnemu delu za prosveto.“ — — Adela Milčinović je podala obširno študijo o ilirski pisateljici Dragojli Jarnevićevi, o katere življenju je kmalu, ko se je pojavila (rodila se je leta 1812., prva njena pesem je iz leta 1839.), nastalo toliko anekdot, da je bila vsa obdana z romantičnim sijajem.

II. knjiga, 3. zvezek obsega edinole Begovićev o dramo „Gospogja Walewska“; o njej izpregovorimo pri drugi priliki.

Dr. Jos. Tominšek.

„The Magazine of Fine Arts“, August 1906, Nr. 10. Vol. 2., prinaša članek pod naslovom: „Moderna avstrijska umetnost“, ki ga je spisal H. Granville. V tem članku se omenjajo tudi naši slovenski slikarji Grohar, Jakopič, Jama, Vesel in Berneker.

Hrvatska Smotra. Dne 1. septembra je izšel prvi zvezek te nove hrvatske revije, ki prinaša med drugim simpatično pisan članek o našem Vilharju. Lastnik, izdavitelj in urednik listu je gosp. Zvonimir pl. Vukelić. Izhajal bode list po dvakrat na mesec. Uredništvo se nahaja v Zagrebu, Trenkova ulica br. 12, kamor je pošiljati rokopise in naročnino.

„Slovanský Přehled“ prinaša v svoji 10. letošnji številki kratek pregled naše literature v letu 1905. izpod peresa dr. Fr. Vidica, dalje sliko našega prerano umrlega dr. Gregorija Kreka.

„La Revue Slave“. Paris. Rédaction et administration: 50, Rue Molitor, (XVI), Prix: 2 fr. 50. Dosedaj ležita pred nami dva obsežna zvezka te francoske revije, katere namen je, seznanjati Francoze s kulturnimi in političnimi razmerami vseh slovanskih narodov, pa tudi te zbliževati med sabo. Opozarjamo osobito na članek „Un poète de la renaissance slovène“, v katerem govori g. Zvezdanič o našem Prešernu ter o našem slovstvu sploh. Članek se bo še nadaljeval. Naj bi to hvalevredno podjetje tudi Slovenci primerno podpirali!

Splošni pregled

Slavnostno odkritje Vegovega spomenika v Moravčah. V nedeljo, dne 16. septembra so v Moravčah na slovesen način odkrili spomenik velikega slovenskega učenjaka Jurja barona Vege. Slovenski govor je imel profesor gosp. Makso Pirnat, a govorila sta tudi artilerijski podpolkovnik gosp. Ruprecht ter umirovljeni polkovnik pl. Lukanc. Spomenik, doprsni kip, je lepo, dostojno delo našega domačega kiparja Ivana Zajca.

† **Jan Lego.** V ponedeljek, dne 17. septembra je nehalo utripati zlato slovansko srce: preminil je v Pragi v starosti 73 let veliki pospeševatelj češko-slovenske vzajemnosti, blagi Jan Lego. Usoda ga je bila zanesla med nas Slovence v časih, ko je bila narodna zavest pri nas še redko sejana cvetka, ko je bilo še malo upanja, da se naš narod otme pogube, ki mu je pretila od tujega življa. Spoznavši, da je spas poedinih slovanskih narodov, obdanih od germanskega morja, samo v združenju, samo v krepki medsebojni opori, se je začel že kot šibek mladenič zavzemati za češkoslovensko zvezo in jo pospeševal celo svoje življenje na vse možne načine. V to svrhu je med drugim ustanovil „Česko-slovinský spolek“, spisal „Mluvnico jazyka slovinského“ ter „Průvodce po Slovinsku“, v kateri knjižici seznanja svoje rojake s slovensko zemljo. Posebno prisrčna je bila njegova ljubezen do slovenske mladine, katere blagor mu je bil tako pri srcu, da je poslal „Zavezi slovenskih učiteljskih društev“ opetovano večje zneske kot nagrado za najboljše spise, namenjene njej. Bil je tudi sotrudnik „Ljubljanskega Zvona“, v katerem je svoje dni poročal o češki literaturi. Jan Lego je živ zgled za to, kaka bi morala biti slovanska vzajemnost, da bi imela resnične uspehe, in ob njegovi prerani smrti ne želimo nič iskreneje, nego da bi dobil dosti dosti posnemalcev! — Večna slava njegovemu spominu!

Slovanska grobova. Dne 21. avgusta je umrl v Koprivnici po dolgi, mučni bolezni znani hrvatski pisatelj Josip Kozarac. Z njega smrtjo je zadela hrvatsko književnost huda izguba. Dne 30. avgusta pa je umrl v Belgradu znameniti srbski književnik Števan Sremac.

Kongres jugoslovanskih književnikov in časnikarjev v Sofiji. Tri leta so minila, odkar se je jela krepkeje javljati jugoslovanska ideja, težnja, da se Jugoslovani

med sabo spoznamo in se kulturno čim najbolj zblizamo. Prvi plod, ki ga je rodila oživiljena jugoslovanska ideja, je bila I. jugoslov. umetniška razstava v Belgradu jeseni 1. 1904. Tu je bil položen temelj zgradbi, ki nosi ime jugoslovanskega edinstva in vzajemnosti. Najprvo so se združili umetniki in si osnovali svoje umetniško centralno društvo „Lado“. Tudi književniki so stopili na plan in se hoteli pod enim krovom predstaviti svetu v „Jugoslovanskem almanahu“. Kakšni so bili pravi vzroki, da se ta načrt ni izvedel, ne vemo, vsekakor je škoda, da se ta prekrasna ideja ni uresničila. Dasi se je prvi poskus, predstaviti jugoslovanske književnike javnosti „pod streho hiše ene“, ponesrečil, vendar s tem niso ponehala stremljenja, da bi se osnovala krepka organizacija, ki bi naj družila jugoslovanske književnike, katerim so se pritegnili tudi publicisti, v eno interesno celoto.

Sestanek jugoslovanskih književnikov in publicistov v Zagrebu aprila meseca lanskega leta je bil posvečen temu cilju. Na tem sestanku je predložil predsednik „Društva na blgarskitje publicisti“, St. Bobčev, načrt pravil „Zveze jugoslovanskih književnikov in časnikarjev“.

O tem načrtu se je obširno razpravljalo, vendar pa razprava ni dozorela v toliko, da bi se bila definitivno sprejela pravila. Tudi na I. kongresu jugoslovanskih književnikov in časnikarjev v Belgradu meseca novembra lanskega leta se ni moglo o „zvezi“ še nič definitivnega skleniti, dasi je predložil hrvatski pisatelj Ljuba pl. Babić (Šandor Gjalski) nov načrt „zveznih“ pravil. Ta kongres je določil, naj se izdelajo nova pravila in se predlože v končno odobrenje novemu kongresu jugoslov. književnikov in časnikarjev, ki se ima sklicati 1. 1906. v Sofijo. Nalogo, da izvrši vsa pripravljala dela glede II. kongresa jugoslovanskih književnikov in časnikarjev in da izdela nova pravila nameravane „zveze“ v zmislu razprav in sklepov na sestanku v Zagrebu in na I. kongresu v Belgradu, je prevzelo „Društvo na blgarskitje publicisti“ v Sofiji pod vodstvom svojega predsednika, vseučilišnega profesorja St. Bobčeva. Neumornemu trudu in koncilijantnemu postopanju tega gospoda se je v prvi vrsti zahvaljevati, da so pripravljala dela v toliko dozorela, da se je II. kongres jugoslovanskih književnikov in časnikarjev lahko sklical dne 26. in 27. avgusta t. l. v Sofijo. Udeležba na tem kongresu je bila izredno velika, razmeroma najmanj je pa bilo slovenskih udeležencev, kar se pa mora odkritosrčno obžalovati, saj je bila sedaj najugodnejša prilika, da si ogledajo srbske in bolgarske zemlje in se seznanijo z brati Srbi in Bolgari. Sprejem gostov na Bolgarskem je bil tako prisrčen in iskren, kakor je to mogoče samo med rodnimi brati. Kongres, ki se je pričel v nedeljo 26. avgusta, je otvoril predsednik „Društva na blgarskitje publicisti“, St. Bobčev, s prekrasnim pozdravnim govorom, v katerem je s pesniško navdahnjenimi besedami slavil jugoslovansko bratstvo in edinstvo. Kongres, ki je bil v dvorani „Slavjanske Besede“, so pozdravili: naučni minister dr. Ivan Šišmanov, župan sofijski M. Todorov, predsednik „Slavjanske Besede“ S. Kostov, A. Trstenjak v imenu Slovencev in „Slovenske Matice“, župan cetinjski iz Črne gore Sava Vuletić, češki drž. poslanec Klofač in Srb iz Bosne Kašiković. Za častne predsednike so bili izbrani: Srb M. Ivanić, Hrvat Šandor Gjalski, Slovenec župan Ivan Hribar in Bolgar Ivan Vazov. Za tajnike so bili izvoljeni: Srba dr. Skerlić in Kočić, Hrvata Milčinović in dr. Livadić, Slovenca A. Trstenjak in R. Pustoslemšek in Bolgara G. Pejčev in G. Nikolov. V odsek v končno redakcijo „zveznih“ pravil so bili poslani dr. Skerlić, dr. Kumandni, S. Vuletić, Š. Gjalski, dr. Dežman, A. Trstenjak, R. Pustoslemšek, D. Strašimirov in dr. Zlatarov.

Po daljši debati so se z neznatnimi izpremembami sprejela predložena pravila „Zveze jugoslovanskih književnikov in časnikarjev“. To „zvezo“ tvorijo ta-le društva, ki so obenem njega osnovatelji: „Srbsko književniško društvo“, „Društvo hrvatskih književnikov“, „Društvo na bŕgarskitje publicisti“ in „Društvo slovenskih književnikov in časnikarjev“. „Zveza“ ima namen, da snuje jugoslovanske knjižnice in čitalnice, da olajšuje nabavljanje in prodajo knjig in časopisov, da izdaja svoje glasilo in da skrbi, da sodelujejo jugoslov. književniki in časnikarji pri časopisih vseh jugoslov. narodnosti, da se prijavljajo njih spisi v vseh jugoslov. časopisih in da se prirejajo kongresi. V „Zvezo“ se sprejmo vsa jugoslov. književniška in časnikarska društva, ki imajo iste težnje kakor osnovatelji.

Za predsednika „Zveze“ je bil z velikim navdušenjem izvoljen njen najzaslužnejši duševni ustvaritelj St. Bobčev, za tajnika G. Nikolov, za blagajnika pa dr. Zlatarov. V „Zvezi“ se nahajajoča društva izvolijo svoje zastopnike v centralnem odboru naknadno.

Tako se je ustanovila „Zveza jugoslovanskih književnikov in časnikarjev“, ki bo brez dvoma vpliven faktor v jugoslovanski javnosti, zlasti ako ji bodo vedno na čelu moŕže s tako širokim obzorjem in s tako ŕelezno vztrajnostjo kakor Stefan Stefanovič Bobčev!

V ponedeljek, dne 27. avgusta je čital hrvatski pisatelj Hrčič zanimivo razpravo o dramski književnosti med Jugoslovani s posebnim ozirom na Jugoslovane.

Rasto P.

Otvoritev novega gledišča v Sofiji. Komaj so se razšumeli v bolgarski metropoli bučni glasovi slavnosti povodom otvoritve druge jugoslovanske umetniške razstave in kongresa jugoslovanskih književnikov in časnikarjev, ŕe se pripravlja bratski nam narod na drugo velepomembno slavje: začetkom novembra se ima izročiti uporabi novo gledišče v Sofiji. Novo gledišče je impozantna stavba, ki bo na kras veselo razvijajočemu se, krepko navzgor stremečemu mestu. Z otvoritvijo novega gledišča v Sofiji napoči brezdvomno nova doba v razvoju dramske umetnosti bolgarske. Naj se spomnimo pri tej priliki srečne misli, ki se je začela propagirati v najnovejšem času in glede katere gojimo iskreno ŕeljo, da bi se čim preje obistinila. Vodstva vseh jugoslovanskih gledišč naj bi se namreč zavezala, da ne bodo uprizarjala samo izvirnih domačih dramskih proizvodov, temveč da spravijo na oder vsako leto tudi po gotovo število dramskih umotvorov iz ostalih sorodnih literatur. Na ta način bi se odprla procvtanju jugoslovanskega dramskega slostva nova krasna perspektiva, naši dramski pisatelji bi dobili tako hkratu širši delokrog, ne bili bi navezani vedno na eno in isto občinstvo, neuspeh na eni strani bi odtehtalo morda zasluŕeno priznanje na drugi strani in njih moč in volja ne bi tako hitro opešala, kakor se to zdaj dogaja! — Sicer pa v tej zadevi nemara izpregovorimo ŕe.

